

EXAMENSARBETE
Våren 2011
Sektionen för Hälsa och samhälle
Socionomprogrammet

Vändpunkten Kristianstad – en stödgruppsverksamhet

Författare
Amanda Olausson
Gina Persson

Handledare
Ulla Zetterlind

Examinator
Anders Giertz

Abstract

Essay title: The turning point Kristianstad - a support group activity.

Authors: Amanda Olausson och Gina Persson

Supervisor: Ulla Zetterlind

Assessor: Anders Giertz

The aim of this study has been to investigate children and adolescent development in "The turning point" children's and adolescent program in Kristianstad. We also wanted to find out the support group leaders experiences concerning the children's and the adolescents development in programs and how they apprehended their role as a support group leader. Our intension was also to study how the adolescent and the children considered their own development in the program. To carry through this study, we used two types of qualitative methods i.e. qualitative interviews with the support group leaders who used the "Turning point" method in their work with the children's and adolescents groups. We also used qualitative content analysis on the children's and the adolescents written answers in their evaluation forms. The support group leaders and the adolescents described a positive development through the programs. Both parts states that this development has been noticed by an increased openness about the abuse in the family. Other results was that the children and the adolescent answered that they had realized that they were not alone in their situation, had been helped by the programs, felt happier and had come to realize that they had an identity of their own.

Keywords: Children, adolescent, support group leaders, the turning point, abuse, development.

Innehållsförteckning

Förord	
1. Inledning.....	6
1.1 Syfte och forskningsfrågor	7
1.2 Undersökningens relevans för socialt arbete	8
1.3 Förförståelse	8
2. Centrala begrepp.....	9
2.1 Riskbruk	9
2.2 Beroende.....	9
2.3 Missbruk.....	10
2.4 Barn och ungdomar/tonåringar	11
3. Bakgrund	12
3.1 Problemområde.....	12
3.1.1 Barn till missbrukare	12
3.2 Uppväxten för barn och ungdomar i en missbruksmiljö	13
3.3 Utvecklingen av stödgrupper i Sverige	14
4. Tidigare forskning	15
5. Beskrivning av ursprungsmetoden Ersta Vändpunkten.....	18
5.1 Ersta Vändpunktens metod.....	18
5.2 Beskrivning av Ersta Vändpunktens barn och tonårsprogram	19
5.2.1 Barnprogrammet.....	19
5.2.2 Tonårsprogrammet.....	19
5.3 Utbildning till gruppledare	20
6. Beskrivning av Vändpunkten Kristianstad.....	21
7. Teori	23
7.1 KASAM.....	23
7.2 Erikssons Utvecklingsteori.....	24
8. Metod.....	27
8.1 Val av metodansats.....	27
8.1.1 Semistrukturerad intervjuform	27
8.1.2 Kvalitativ innehållsanalys med en induktiv ansats.....	28
8.2 Metodens förtjänster och begränsningar.....	28
8.2.1 Den kvalitativa metodens styrkor	28

8.2.2 Den kvalitativa metodens svagheter	29
8.3 Urval	29
8.4 Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet	30
8.4.1 Validiteten	30
8.4.2 Reliabiliteten.....	30
8.4.3 Generaliserbarhet.....	31
8.5 Etiska överväganden.....	31
8.6 Artikel- och Litteratursökning	33
9. Genomförande	34
9.1 Databearbetning och analys av intervjuerna.....	34
9.2 Databearbetning och analys av utvärderingsformulären	36
9.3 Metoddiskussion.....	37
10. Resultat och analys	40
10.1 Resultat av intervjuerna	40
10.1.1 Gruppledarnas utbildning	40
10.1.2 Erfarenheter av att arbeta utifrån Ersta Vändpunktens modell.....	41
10.1.3 Gruppledarens roll; roligt men ibland ett svårt arbete	42
10.1.4 Gruppledarnas syn på barnens/ungdomarnas; mående, svårigheter och behov, ungdomarna och barnen mår ibland bättre och ibland sämre.	43
10.1.5 Gruppledarnas syn på barnens och ungdomarnas utveckling; barnen och ungdomarna lär sig att lyssna på varandra och ta plats	46
10.1.6 Svårigheter med rekrytering och uppföljning.....	47
10.1.7 Frivillighet eller tvång att delta?.....	48
10.2 Resultat av utvärderingsformulären.....	49
10.2.1 Gemenskap i utanförskap	49
10.2.2 Att våga tala om problemet	50
10.2.3 Att få nya kunskaper och lärdomar.....	51
10.2.4 Att uppleva samhörighet och gemenskap med andra	52
10.2.5 Att veta vad man vill och vem man är.....	53
11. Diskussion och reflektion	54
11.1 Resultatdiskussion	54
12. Egna reflektioner	57
13. Referenslista	61
13.1 Litteratur	61
13.2 Elektroniska källor.....	64
13.3 Muntliga källor	67

Bilaga 1 Arbetsfördelningen.....	
Bilaga 2 Informationsbrev gruppleddare.....	
Bilaga 3 Samtycke till medverkan i studien	
Bilaga 4 Intervjuguide gruppleddare	

Förord

Att skriva ett examensarbete är en tid av stress, oro och irritation samtidigt som det är roligt, lärorikt, intresseväckande och spännande. Vi vill tacka alla gruppleddare som har velat vara en del av vår uppsats och har ställt upp på intervjuer och låtit oss intervjua dem. Utan er medverkan hade vårt arbete inte kunnat resultera i ett väl utfört examensarbete.

Ett tack vill vi också rikta mot vår kontakt på Vändpunkten Kristianstad som har hjälpt oss med att knyta kontakter och få tillgång till telefonnummer till tänkbara intervjuerpersoner samt varit en stor hjälp för oss när det gäller att få tag på utvärderingsformulären. Tack för din hjälp och ditt engagemang under vårt examensskrivande.

Vi vill även tacka vår handledare Ulla Zetterlind för dina konstruktiva kommentarer och ditt stöd under processens gång.

Vi skulle också vilja tacka våra nära och kära, familjer och respektive för att ni visat förståelse för vår stress, frustration, tankspriddhet och den tid vi har behövt lägga ner på examensarbetet och visat ett stort tålamod och stöd genom förloppets gång.

Slutligen skulle vi vilja tacka varandra för ett bra samarbete under denna intensiva och lärorika period.

Stort tack!

Amanda Olausson och Gina Persson.

1. Inledning

Stödgrupper som vänder sig till barn med föräldrar som har missbruksproblem eller psykiska funktionshinder har vuxit fram allt mer i vårt samhälle sedan 1990-talet (Runquist, 1997; Socialstyrelsen, 1999; Skerfving, 2005; Lindstein, 1995; 1997; 2001).

Samhället brukar skilja mellan stödgrupper och självhjälsgrupper när det talas om samtalsgrupper. Stödgrupper har professionella handledare med utbildning och en stor kunskap om verksamhetens olika teman i stödgrupperna. Några exempel på stödgrupper är Ersta Vändpunkten och Rädda barnens metod. De vanligaste metoderna är till exempel Trappan (Rädda barnen), Ersta Vändpunkten, Teenage Power Program (TAPP), och Barn i missbruksmiljöer (BIM) (Statens folkhälsoinstitut, 2009 a).

Självhjälsgrupper baseras helt på medlemmarnas lekmanåtagande, exempelvis Anonyma Alkoholister eller Al-Anon som är en självhjälsgrupp för anhöriga till alkoholister. Andra självhjälsgrupper är ACOA (adult children of alcoholics), Alateen för tonåringar och Alatoth för mindre barn till missbrukande föräldrar (Helmersson Bergmark, 1995; Karlsson, 2006). Dessa självhjälsgrupper utgör ett komplement till det traditionella sociala arbetet och kan vara ett tillägg till de resurser – familj, vänner, kyrka, sjukvård och socialtjänst – som redan finns i vårt samhälle idag (Forinder & Hagborg, 2008).

Ett stort problem i dagens samhälle är att det är svårt att rekrytera barn till dessa stödgrupper. De flesta kommunerna i Sverige uppger att de har stödgrupper av någon form. I år 2010: s enkät ifrån Junis svarade 233 av landets 290 kommuner att de hade tillgång till stödgrupper. Junis är en organisation för barn och ungdomar som ingår i IOGT-NTO-rörelsen där verksamheten handlar om miljö, internationell solidaritet, demokrati och drogfrihet (IOGT-NTO, 2011). Av de 233 kommunerna som medverkade i enkätundersökningen uppgav 87 procent att de hade tillgång till stödgrupper, det vill säga 202 kommuner hade tillgång till stödgrupper enligt enkäten. Om man ser till antalet barn och unga som deltar i dessa stödgrupper under ett år är de inte speciellt många. År 2010 deltog ungefär 2000 enligt IOGT-NTO: s ungdomsorganisation Junis årliga enkät. Av alla barn som växer upp i familjer med missbruk innebär 2000 deltagare under ett år en mycket liten andel. ”Det verkar till och med som att det har blivit färre barn i stöd-

grupperna de senaste åren”, säger Christer Wijk, ordförande i Junis (Nilsson, 2011 sid. 9). Förklaring till detta enligt honom är att det saknas en metodik och struktur för hur man rekryterar barn till grupperna.

År 2008 beräknades ungefär 2 700 barn ha deltagit i stödgruppsverksamhet för barn till missbrukare, vilket är den högsta siffran som uppmätts av IOGT-NTO: s juniorförbund sedan 2004. Stödgruppsverksamhet finns i en stor del av landets kommuner, där insatserna vanligtvis utgår ifrån ett program kallat Ersta Vändpunkten (Ibid).

1.1 Syfte och forskningsfrågor

Vårt syfte med den aktuella undersökningen är att utföra kvalitativa intervjuer med gruppledare som arbetar enligt Ersta Vändpunktens metod. Vi vill med detta undersöka hur gruppledarna ser på barnens och tonåringarnas utveckling i barn och tonårsprogrammet i Vändpunkten Kristianstad, samt få ökad kunskap om hur de ser på sin roll som gruppledare.

Vårt syfte med denna undersökning är också att belysa hur barnen och tonåringarna ser på sin egen utveckling. För att ta reda på detta ska vi sammanställa de kvalitativa svaren från utvärderingsformulären de fyllt i, efter deras medverkan i barn och tonårsprogrammet.

Syftet kan brytas ned i följande forskningsfrågor:

- På vilket sätt kommer barnen/ungdomarna i kontakt med Vändpunktens stödgruppsverksamhet?
- Vilken modell arbetar Vändpunkten Kristianstad utefter och hur tillämpar de denna i sin verksamhet?
- Hur ser gruppledarna på barnens/ungdomarnas utveckling i grupperna, deras svårigheter och behov?
- Upplever barnen/ungdomarna själva att Vändpunkten varit till hjälp för dem?

1.2 Undersökningens relevans för socialt arbete

När ett missbruksärende blir aktuellt för socialtjänsten i vårt kommande yrke är det viktigt att vi som socionomer vet vad det finns för stöd till de barn och ungdomar som växer upp under missbruksförhållanden. Detta för att vi ska kunna föreslå ett deltagande i stödgrupper för dem om så behövs och veta vilket stöd vi kan erbjuda dem i vår yrkesutövning. Vi anser också att anhöriga till missbrukare som vi riktar in oss på att skriva om i denna uppsats, är en grupp som behöver uppmärksammas mer i samhället, eftersom fokus ofta läggs på den som missbrukar och att de anhöriga till viss del glöms bort. På grundval av detta anser vi att de anhöriga är ett viktigt ämne att uppmärksamma. Eftersom alla familjemedlemmar påverkar varandra på ett eller annat sätt är det av stor betydelse att alla individer som ingår i familjen blir uppmärksammade och får den hjälp och det stöd de behöver, även barnen och ungdomarna.

1.3 Förförståelse

Den förförståelse en av författarna har angående detta område är en viss kunskap om stödgruppsverksamhet sen tidigare, dels för att hon gjort ett studiebesök på en stödgruppsverksamhet under praktiken på socionomutbildningen, termin fem. Denna författare har även tidigare skrivit om stödgrupper i ett paper som gjordes innan examensarbetet påbörjades.

Den förförståelse som den andra författaren har är baserad på all den kunskap åren under högstadiet och gymnasiet har gett angående missbruk i varierande art och hur beroendet kan påverka den nära familjen och även omgivningen. Samtidigt har även denna författare tidigare haft en individ i sitt nätverk som har växt upp med en missbrukande förälder som sedan i tonåren själv börjat missbruka. Dessa erfarenheter av missbruket gör att förförståelsen hos denna författare präglas av att det kan vara svårt och belastande för barn och ungdomar att växa upp i en utsatt miljö samtidigt som de trots motgångar kan klara sig bra i det senare livet.

2. Centrala begrepp

2.1 Riskbruk

En definition på riskbruk av alkohol, som fungerar både internationellt som nationellt, finns ännu inte i Sverige. Riskbruk är enligt Statens folkhälsoinstitut när individen har en ökad risk för att alkoholberoendet ska föra med sig ohälsosamma och farliga sociala, psykiska och medicinska konsekvenser. Gränsen för kvinnors riskbruk ligger vid 9 standardglas i veckan, medan riskbruket för mannen hamnar vid 14 standardglas per vecka eller motsvarande (Statens folkhälsoinstitut, 2011). Det finns bland annat två instrument som används för att identifiera om en person har missbruksproblem. Dessa är 1) AUDIT (Alcohol Use Disorders Identification Test) som används för att se om en individ har problem med alkoholen och då även i vilken grad beroendet befinner sig i. 2) DUDIT (Drug Use Disorders Identification Test) nyttjas för att ta reda på om en person har ett missbruk/beroende av droger eller inte, samt utreda individens konsumtionsmönster (Färgelanda kommun, 2011).

2.2 Beroende

Det är inte helt lätt att hitta en klar och precis definition av vad ett beroende av alkohol och droger innebär. Termerna samhället använder sig av för att förklara det förhållningssätt människor har till droger eller alkohol är olika. Definitionen beror också på vilken verksamhet som beskriver begreppet. Inom sjukvården finns till exempel två diagnosklassifikationer som används för att precisera begreppet beroende, ICD-10 (International Classification of Diseases) är Världshälsoorganisationens klassifikation av beroende. DSM-IV (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders) kommer från USA och används som ett gemensamt diagnosystem i många länder (WHO, 2011; AllPsych Online, 2004; Socialstyrelsen, 2007). När det gäller tillståndet beroende stämmer båda systemen i stora drag överens med varandra.

För att det ska röra sig om ett beroende enligt DSM-IV skalan är kravet att minst tre av totalt sju kriterier ska vara uppnådda under en och samma tolv månadersperiod och dessa krav är:

1. ”Behov av allt större dos för att uppnå ruseffekt.
2. Abstinensbesvär när bruket upphör.
3. Intag av större mängd eller intag under längre tid än vad som avsågs.
4. Varaktig önskan, eller misslyckade försök, att minska intaget.
5. Betydande del av livet ägnas åt att skaffa, konsumera och hämta sig från bruket av alkohol eller narkotika.
6. Viktiga sociala, yrkesmässiga eller fritidsmässiga aktiviteter försummas.
7. Fortsatt användning trots kroppsliga eller psykiska skador” (Socialstyrelsen, 2007, s. 37).

2.3 Missbruk

I den här uppsatsen definierar vi missbruk enligt DSM-IV skalan och i begreppet innefattar vi ett missbruk av alkohol och droger.

Begreppet missbruk kan beskrivas som när individen upprepande gånger använder en drog och på grund av detta ställer till det för sig själv (FASS, 2011). För att definiera missbruk använder man sig bland annat av diagnosklassifikationen DSM-IV och för att man ska kunna säga att det är ett missbruk enligt DSM-IV måste minst ett av fyra kriterier vara uppfyllda under en och samma tolv månadersperiod.

”Dessa kriterier är:

1. Upprepad användning av alkohol eller narkotika som leder till misslyckande att fullgöra sina skyldigheter på arbetet, i skolan eller i hemmet.
2. Upprepad användning av alkohol eller narkotika i riskfyllda situationer, exempelvis vid bilkörning eller i arbetslivet.
3. Upprepade kontakter med rättsväsendet till följd av missbruket.
4. Fortsatt användning trots återkommande problem” (Socialstyrelsen, 2007, s.37).

Individen kan utveckla ett missbruk utan att nödvändigtvis utveckla ett beroende. Även om vi i dagligt tal använder beteckningen missbruk för både missbruk och beroende är det viktigt att känna till att det finns en skillnad. Byter personen livsstil behöver ett missbruk inte leda till ett beroende hos individen. Är individen beroende uppfyller han/hon beroendekraven enligt DSM IV skalan (Jan-Ivar Olausson telefonsamtal 2011-04-28 kl. 11.00).

2.4 Barn och ungdomar/tonåringar

I Förenta Nationernas (FN) barnkonvention står de rättigheter angivna som rör samtliga av de barn och ungdomar som är upp till 18 år gamla. Definitionen av ett barn är enligt FN: s konvention del 1, artikel 1; alla individer som befinner sig under 18 års ålder om barnet inte enligt lag blivit myndigt tidigare (Unicef, 2006). Vi använder i denna uppsats begreppet barn och ungdomar/tonåringar som, enligt definitionen ovan, är under 18 år. Vid beskrivningen av deltagarna i programmet Vändpunkten Kristianstad menar vi med barn, de gruppdeltagare i barnprogrammet som är i åldrarna 7-12 år. Med ungdomar/tonåringar menar vi de deltagare i tonårsprogrammet som är i åldrarna 13-16 år.

3. Bakgrund

3.1 Problemområde

3.1.1 Barn till missbrukare

År 2006 fanns det i Sverige 1,9 miljoner barn som var mellan åldrarna 0- 17 år, dessa barn levde och växte upp i sammanlagt 1,1 miljoner familjer (Statistiska centralbyrån, 2007). Det föds ungefär 12 procent barn i familjer där någon av föräldrarna missbrukar enligt en statlig utredning från 1994 (SOU 1994: 29). Det har också beräknats att mellan 75 000 och 85 000 barn får sina tidigaste utvecklingsmässigt viktigaste år (0-6) präglade av en miljö med hög konsumtion av alkohol eller missbruk av alkohol (Lindstein, 1995). Antal barn i åldrarna 0-12 år som lever i familjer där föräldern/föräldrarna missbrukar alkohol brukar i Sverige uppskattas till 150 000 (SoS 1993:18). Några färskastudier på hur många barn som lever i familjer där missbruk förekommer hos en av föräldrarna finns inte i dagens 2011, vi kan endast uppskatta antalet. En nationell folkhälsoenkät har gjorts som heter Hälsa på lika villkor 2004- 2007 där denna statistik är det närmsta vi kan komma för att få reda på i hur stor utsträckning barn i dagens samhälle växer upp i ett hem där en av föräldrarna missbrukar. Informationen från denna enkät visar att barn till föräldrar med riskbruk ligger någonstans mellan 15,6 och 23,3 procent av alla barn som växer upp och lever i ett hem där en av föräldrarna dricker alkohol i så stor omfattning att det föreligger en risk för den vuxnes hälsa. Detta innebär att det beräknas finnas cirka 390 000 barn och ungdomar i Sverige som är mellan åldrarna 0-18 år som lever i hem där riskbruk förekommer. Det går dock inte att säga att alla dessa barn riskerar att fara illa eftersom riskbruk inte är samma sak som missbruk (Statens folkhälsoinstitut, 2009 b).

3.2 Uppväxten för barn och ungdomar i en missbruksmiljö

Barn och ungdomar kan ibland uppleva att föräldern/föräldrarna som missbrukar inte blir lika tillgängliga för dem känslomässigt, kan vara avvisande, ouppmärksamma, blir lätt irriterade och är motsägelsefulla i handlande och budskap. Som en följd av missbruket brister föräldrarna ofta i sin uppsikt över barnen och omsorgsbrist förekommer även (Andershed & Andershed, 2005). I miljöer där missbruk förekommer är sexuella övergrepp och misshandel av barn och unga mer förekommande än i övriga miljöer (Runquist, 1998).

Det som kan vara förvirrande för en ungdom eller ett barn i familjer med missbruk, kan till exempel vara att familjen befinner sig i en miljö full av förtvivlan, kaos, hopplöshet och svek. Ungdomar och barn till föräldrar som missbrukar tar ofta på sig ett stort ansvar för att situationen kräver det, de kan då till exempel ta över ansvar för hemmet och familjen och försöker göra allt de kan för att undvika att konflikter uppstår (Hansen, 2009).

Förmågan att hålla missbruket hemligt och undanhålla informationen från omgivningen är väldigt stark hos barnen och tonåringarna. Detta skapar en psykisk konflikt som inte går att lösa, där behovet att försvara sig är väldigt stort hos dem. En följd av detta blir till exempel att moralutvecklingen hos de mindre barnen kan bli försämrad eftersom de tror att missbruket i familjen är normen och att det är det rätta (Killén, 1999). Uppväxten för barn och ungdomar i missbruksmiljö präglas ofta av att de saknar positiva förebilder i form av vuxna. Barn och ungdomar förnekar dessutom ofta sina känslor och pratar för det mesta inte alls om dessa. Följden av att barnen och ungdomarna förnekar sina känslor kan då bli att de upplever att de själva inte har något värde för sig själva eller familjen längre (Runquist, 1998).

Om barnen inte får det stöd de behöver från föräldrarna är det viktigt att de får detta från andra vuxna i samhället som exempelvis lärare och av personal inom den sociala sektorn. Författaren Runquist skriver i sin bok *Små och vuxna barn till alkoholister: deras livssituation och vägen till ett nytt liv*, om motståndskraftiga barn där han kommer fram till att det finns barn som innehar vissa egenskaper och klarar sig bättre än andra, dessa

barn kallas för maskrosbarn. Dessa motståndskraftiga barn har enligt aktuella undersökningar haft en bra och stadig relation till minst en vuxen under sina uppväxtår vilket har fått dem att uppleva att de har ett värde och är respekterade och älskade (Runquist, 1998).

3.3 Utvecklingen av stödgrupper i Sverige

I ett av kapitlen ur Forinder och Hagborgs bok (2008) *”Stödgrupper för barn och ungdomar”* redogör Thomas Lindstein för att den sociala barnvården under nittioalet drabbades av stora nerskärningar. Lindstein betraktar även detta skeende som en reaktion på att individualismen i samhället började växa fram allt mer. Med hjälp av ett projektinriktat samarbete mellan varierande sorter av insatser och en framväxt av de diakonala verksamheterna inom socialtjänstens ram, växte olika stödgrupper under en period av tio år allt mer fram från 1 till 150 stycken. Thomas Lindstein skriver i detta kapitel att idén att dela in barn och unga i olika stödgrupper var ett nytt uppslag i Sverige. Denna nya tanke tog form eftersom barnvården inom den sociala sektorn i första hand var inställd på att komma familjerna nära men utan att skapa sig några förutsättningar om individerna först, de ville hantera svårigheterna allteftersom de uppenbarades (Ibid).

I Sverige lanserades den allra första stödgruppen år 1989 som kallades för Ersta Vändpunkten (Forinder & Hagborg, 2008). Sedan verksamheten startade och fram till 2000-talet har mer än 1 000 barn och tonåringar deltagit i Ersta Vändpunktens stödgrupper för barn och ungdomar (Lindstein, 2001). Efter denna verksamhets start följde Rädda barnen efter med sin stödgruppsverksamhet sju år efter. Både Vändpunkten och Rädda barnen blev sedan utbildningsaktörer för de gruppledare som ville leda barn och ungdomar i grupperna. Andra stödgrupper som följde var Eleonorgruppen i Linköping, Hela människan samt Laurel Krossnes consulting (Forinder & Hagborg, 2008).

4. Tidigare forskning

I monografin "Children of Alcoholic Fathers" presenterade Ingvar Nylander (1960) sin undersökning där 229 barn till fäder med ett alkoholmissbruk ingick, samt 163 stycken kontrollbarn som inte levde tillsammans med en far som missbrukade. Nylander ville i sin studie bland annat ta reda på om barn som lever i en missbruksmiljö oftare än andra barn visar upp symptom på en lägre psykisk funktionsförmåga. Resultatet av hans studie visade att barn som växt upp med en alkoholiserad far visade sig i högre grad blivit försummade till skillnad från kontrollbarnen. Han kom även fram till att dessa barn i högre utsträckning uppvisade kroppsliga såväl som psykiska symptom och sociala anpassningssvårigheter (Rydelius 1981).

Per Anders Rydelius (1981) studerade 20 år senare hur utvecklingen hos dessa barn sett ut från barndom till vuxen ålder. Undersökningen visade att de flesta barn som hade växt upp med en alkoholmissbrukande far senare i livet själva utvecklat ett missbruk av alkohol och narkotika. Uppföljningsstudien visade också att dessa barn, som vuxna, utvecklat svårigheter att anpassa sig i det sociala livet och var i högre utsträckning kriminella i jämförelse med kontrollbarnen som inte hade växt upp med en missbrukande far. Enligt Rydelius kunde konsekvenserna av föräldern/föräldrarnas missbruk för barn och unga visa sig på varierande sätt som till exempel ångest, depression, illamående, trötthet, huvudvärk, svårigheter att sova, fysisk överaktivitet och uppvisande av ett envist och olydigt beteende. I vuxen ålder kunde barnen och ungdomarna också utveckla en arbetsförmåga och var oftare sjukskrivna. De hade dessutom många gånger en tätare kontakt med psykiatrin jämfört med kontrollgruppen (Ibid).

En forskare vid namn E. Gonzalez-Marin gjorde (1988) en undersökning med barn till föräldrar med alkoholmissbruk och jämförde detta med information från barn som levde i hem där något missbruk inte förekom. Resultatet av studien visade att flera variabler var vanligt förekommande inom skolmiljön. Två av dessa var skolkning från skolan och att hoppa av skolan. Genom dessa faktorer kan man enligt Gonzalez- Marin på ett bättre sätt urskilja riskfaktorer för barn och unga som lever tillsammans med en förälder som missbrukar alkohol (Ibid).

I studien *The Role of Caring Adults in the Lives of Children of Alcoholics* redogör Werner och Johnson (2004) för sin longitudinella undersökning där 65 barn från Kauais som har växt upp med alkoholiserade föräldrar deltog. Av de 698 barn som föddes på ön Kauai år 1955 valde Werner och Johnson ut 65 individer som de följde från födseln till vuxen ålder och samlade in dessa data under en period av 30 år. Barnen blev utvalda utifrån vissa kriterier som bland annat omfattade att en eller båda av deras föräldrar hade allvarliga problem som var relaterade till alkoholen och att dessa problem hade börjat i tidig barndom. Studien omfattar både intervjuer och frågeformulär med både barn och vuxna. Resultatet av Werner och Johnsons studie visade på att barn som växte upp i en familj där alkohol förekom och hanterade traumat av att växa upp i en missbruksmiljö på ett bra sätt utvecklades senare i livet till självsäkra, välfungerande och omsorgsfulla vuxna. Detta för att de kunde förlita sig på ett större nätverk i sin nära omgivning som de kunde ge dem stöd. De individer som inte kunde handskas med den psykiska påfrestning som det innebär att växa upp som barn i en familj av alkoholmissbruk, och inte hade något stöd från sin närmiljö i sin barndom, hade utvecklat svårigheter att hantera känslomässiga och stressfyllda situationer vid 32 års ålder. I resultatet framgår även att cirka en femtedel av undersökningsgruppen hade utvecklat stora svårigheter att handskas med de problem som kan dyka upp i livet. Dessa personer uppfyllde minst två av följande kriterier: ett register av kriminalitet, en bakgrund av psykiska problem, dålig självbild och ett brutet äktenskap utan någon möjlighet att reparera (Werner & Johnson, 2004).

Thomas Lindstein som är professor i socialt arbete vid Stockholms universitet redogör i sitt avhandlingsarbete som senare presenterats i hans bok *Vändpunkten - ur barnens och ungdomarnas perspektiv* (2001), barn och tonåringars erfarenheter och uppfattningar om verksamheten Ersta Vändpunkten i Stockholm. Thomas Lindsteins studie gjordes mellan åren 1991- 1997. I boken beskriver han att 274 barn har deltagit i hans intervjuundersökning och där berättat om sina upplevelser och/eller svarat på enkäter. Av dessa barn var det cirka 60 som intervjuades vid två tillfällen, ett av tillfällena var under deras medverkan i Vändpunkten. Den andra intervjun ägde rum 3- 4 år senare. Det framkom i studien att nittiofem procent av barnen och tonåringarna som deltagit i verksamheten ansåg att stödgruppsverksamheten Vändpunkten hade varit ”mycket bra” eller ”bra”. Av alla de som svarat på enkäten var det femton stycken som inte var nöjda med programmet.

Deltagarna i undersökningen hade genom Vändpunkten fått förståelse för att förälderns/föräldrarnas missbruk inte var deras eget fel, de hade fått ökat självförtroende, lärt sig att ge uttryck åt sina känslor och fått en ökad bekräftelse från gruppen. Det kom även fram i intervjuerna, som gjordes fyra år efter att de hade slutat i stödgruppen, att det ökade självförtroendet fortfarande bestod. Av alla de 274 stycken barn och ungdomar som utvärderades, var det två individer som inte var nöjda med deras medverkan i Vändpunkten. Anledningen till detta uppgav dem var att de inte kände någon gemenskap med övriga deltagare (Lindstein, 2001).

5. Beskrivning av ursprungsmetoden Ersta Vändpunkten

5.1 Ersta Vändpunktens metod

Ersta Vändpunkten var den första stödgruppsverksamheten som etablerades i Sverige som riktade in sig mot gruppen anhöriga som lever i en familj där missbruk förekommer, eller som har någon närstående som missbrukar. I denna gruppverksamhet kan de anhöriga delta i olika grupper där de får information om missbruket, vägledning mot ett annat tänkande och en möjlighet till att utbyta erfarenheter med andra deltagare i stödgruppen (Ersta Vändpunkten | Barn- och föräldraprogram 2010). I en stödgruppsverksamhet förs det inga journaler på de deltagande barnen/ungdomarna, detta eftersom verksamheten är pedagogisk till sin karaktär. Däremot gäller samma sekretess för personalens del som i sedvanlig behandling (Lindstein 1995, 1997, 2001). Programmet arbetar utifrån att vara pedagogiskt med behandlande effekter (Ersta Vändpunkten | Barn- och föräldraprogram 2010). Denna stödgruppsverksamhet startade 1986 och med Ersta Diakonianstalt i Stockholm som huvudman (Runquist, 1997; Lindstein 1995, 1997, 2001). Såväl arbetsformer som målsättningar är inspirerade av ett amerikanskt Minnesotamodell-orienterat program, som betecknas Children are People Too. Modellen ser alkoholism som en familjesjukdom där alla inblandade berörs av missbrukets konsekvenser. Denna metod utarbetades redan 1975 på grund av de erfarenheter man gjort framförallt i självhjälpsverksamheten Alanon. Förutom de kunskaper som hämtats ur tolvstegs - filosofin finns även spår av familjeterapitraditioner och systemteori, även tankegångar ur den i USA mer tillämpade kognitiva terapin, där inläring och pedagogik varvas med insikts och förändringsarbete. Det har även hämtats ur mer traditionella skolbildningar som har karaktären av terapiarbete både individuellt och i grupp (Lindstein, 1995; Hagborg & Ribbing 2009).

5.2 Beskrivning av Ersta Vändpunktens barn och tonårsprogram

I och med att vi i detta examensarbete har valt att fokusera på barnen och tonåringarna som har medverkat i barn och tonårsprogrammet vid Vändpunkten Kristianstad är det också dessa program vi här nedan kommer att beskriva.

5.2.1 Barnprogrammet

Barngruppverksamheten vänder sig till åldrarna 7-9 år och 10-12 år där barnen blir uppdelade i pojk- och flickgrupper med högst nio barn per grupp (Ersta Diakoni, 2011a; Lindstein, 1995). Verksamheten syftar bland annat till att ge barnen möjlighet att lära sig mer om alkohol och om sina föräldrars missbruk. Syftet är också att ge barnen ökat självförtroende, att de ska få öva sig i att sätta gränser och få hjälp med att identifiera svåra vardagssituationer och hitta nya förhållningssätt och lösningar till dessa (Lindstein, 1995, Forinder & Hagborg, 2008; Ersta Vändpunkten | Barn- och föräldraprogram, 2010). I programmet får barnen också lära sig att det finns andra barn som också har växt upp med en eller båda av föräldrarna som missbrukar och att de inte är ensamma om sin situation. Detta för att de ska få en ökad förståelse och en insikt i att föräldrarnas missbruk inte är deras eget fel. Programmet ska ge barnen positiv och ny kunskap på barnens nivå och arbetar även efter målet att vara drogförebyggande (Ersta Vändpunkten | Barn- och föräldraprogram, 2010). Enligt Ersta Vändpunktens metod är en medverkan från föräldrarnas sida nödvändig för att barnet ska kunna bli erbjuden det stöd och den hjälp det behöver (SOS-rapport 1993:18). Vid ett par gruppträffar medverkar hela familjen tillsammans med barnet vid familjeträffar, detta bland annat för att förbättra familjens självbild (Lindstein, 1995).

5.2.2 Tonårsprogrammet

Ungdomarna som deltar i tonårsprogrammet är mellan åldrarna 13-16 år. Syftet med detta program är detsamma som barngruppsverksamheten har. Ungdomarna som medverkar i tonårsprogrammet behöver inte ha föräldrarnas medgivande till att delta i en stödgrupp och får själva avgöra om de vill informera sina föräldrar om att de deltar i

programmet. I tonårsprogrammet finns det därmed inte heller några krav på att den vuxne föräldern ska vara närvarande vid några gruppträffar eller liknande tillfällen (SOS-rapport 1993:18). Under träffarna får ungdomarna göra olika övningar, lekar, titta på film, lyssna på berättelser från de andra medverkande i gruppen och de har också individuella samtal tillsammans med gruppledaren (Ersta diakoni 2011b).

5.3 Utbildning till gruppledare

Ett av kraven för att bli gruppledare är att en högskoleutbildning finns inom till exempel socionom eller sjuksköterskeyrket. Utbildningen till gruppledare består av tre dagar med teori som är obligatoriskt för alla medverkande och två dagar där det praktiska arbetet lärs ut (Ersta Diakoni, 2011c). Vid utbildningen till stödgruppsledare får individen ökad kännedom om de metoder Ersta Vändpunkten arbetar utifrån (Ersta Diakoni, 2006). Målet med gruppledarutbildningen är att få information och en ökad insikt i hur missbruket kan påverka den enskilda individen i vardagen, familjen som helhet och även vilken effekt missbruket kan ha på de anhöriga (Ibid).

6. Beskrivning av Vändpunkten Kristianstad

I Kristianstad kommun finns verksamheten Vändpunkten Kristianstad som vi har valt att utgå ifrån i vårt examensarbete. Vi har intervjuat fyra ur personalgruppen och har sammanställt utvärderingsformulär som ungdomarna/barnen har svarat på angående Vändpunktens stödgruppsverksamhet. Vändpunkten har ett samarbete med Arbete och välfärdförvaltningen och Svenska kyrkan och utgår från Ersta Vändpunktens program som är helt frivilligt och kostnadsfritt (Neurén, 2011). Vändpunkten Kristianstad är ett pedagogiskt program med effekter som är terapeutiska och denna verksamhet erbjuder bland annat gruppverksamheter för barn mellan 6-12 år, tonåringar 13-18 år och vuxna 20 år och uppåt. Nya grupper startar varje vår – och höst termin och i dessa grupper träffas deltagarna en gång i veckan under 15 veckor och har gruppsamtal, övningar, fikar och ser filmer. Tystnadsplikt gäller för gruppledarna och det sker ingen registrering av de medverkande i stödgruppen och det krävs inget bistånd (Kristianstad kommun, 2010).

På Vändpunkten Kristianstad arbetar 11 stycken gruppledare med barngrupperna i barnprogrammet medan det i tonårsgrupperna arbetar 8 stycken gruppledare med tonårsprogrammet. I barnprogrammet och tonårsprogrammet arbetar varje termin 2 stycken gruppledare och eventuellt även en praktikant som följer gruppen under femton gånger, detta ingår i personens utbildning (Emma Andersson telefonsamtal 2011-05-19 kl. 09.00).

De teman barnprogrammet använder sig av vid de femton gruppmötena är: hopp, känslor, försvar, alkoholism/kemiskt beroende, risker och val, familjen, den egna personen och familjeträff. Vissa av dessa teman förekommer vid mer än ett tillfälle (Ersta Diakoni 2011a). Vid varje lektionstillfälle i tonårsprogrammet tar gruppledarna upp varierande teman, de teman som till exempel tas upp under gruppträffarna är: sjukdomsbegreppet/maktlöshet, känslor, familjeroller, missbruk/beroende/besatthet, fysiska/sexuella gränser, risker och val, kommunikation, skuld och skam (Lindstein, 1995). I dessa program pratar man bland annat om kommunikation, gränser och hur man ska förhålla sig

till droger. De kommer inte med lösningar, men pratar om känslorna, hur jaget känner (Kristianstadbladet, 2011).

På den femtonde och sista gruppträffen i barn och tonårsprogrammet får barnen och tonåringarna ett utvärderingsformulär av gruppledarna som de får fylla i angående deras medverkan i programmet. Barnen i barnprogrammet fyller då i formuläret tillsammans med en förälder medan tonåringarna själva skriver i formuläret utan hjälp från någon utomstående. Utvärderingsformulären fyller de antingen innanför Vändpunktens lokaler eller om de vill kan de även fylla i det utanför rummet. Ett fåtal gånger har det hänt att barnen och tonåringarna har avstått från att skriva i formulären, cirka 1 person per grupp har då gjort detta. Vid den sista gruppträffen får tonåringarna en mapp med allt de gjort under tiden de gått Vändpunktens program. När de då ska fylla i utvärderingsformuläret och har gjort detta färdigt händer det ibland att de av misstag placerar formuläret i mappen. De glömmer sedan bort att återlämna utvärderingsformuläret till gruppledarna igen (Emma Andersson telefonsamtal 2011-05-19 kl. 09.00).

7. Teori

7.1 KASAM

Barn och ungdomars hälsa och välbefinnande beror på många olika faktorer. Det kan till exempel bero på barn och tonåringarnas sätt att handskas med olika situationer, deras personlighet och egna individuella förutsättningar, men beror även på de förutsättningar som omgivningen och familjen ger dem. Barnets/ungdomens eget vetande, förståelse för den situation familjen befinner sig i, individens egen förmåga att handskas med känslor och komplicerade situationer i livet och i hur stor omfattning dessa individer uppfattar livet som begripligt, hanterbart och meningsfullt är av stor betydelse (Forinder & Hagborg, 2008; Lagerberg & Sundelin, 2000). Några av dessa faktorer är det tänkbart att en gruppverksamhet skulle kunna hjälpa barnen/ungdomarna att hantera på ett bättre sätt.

Begreppet KASAM står för känsla av sammanhang och utvecklades (1923- 1994) av Aaron Antonovsky. Enligt Antonovsky är KASAM en väldigt viktig närvarande styrka som ligger bakom individens bevarande av placeringen på hälsa - ohälsa skalan, den är relevant för att personen ska kunna röra sig i riktning mot polens friska sida. Antonovsky menar att människan aldrig kan vara fullständigt frisk utan att vi ständigt rör oss mellan ohälsa (sjuk) och hälsa (frisk), vilken placering vi innehar beror på i vilken utsträckning vi upplever en känsla av sammanhang. Med utgångspunkt i tre centrala begrepp skildrar Antonovsky individens individuella förmåga att handskas med besvärliga situationer i livet och dessa tre komponenter är: begriplighet (jag förstår), hanterbarhet (jag kan) och meningsfullhet (jag vill). Begriplighet innebär att de inre och yttre stimuli som individen upplever ska vara förutsägbara, begripliga, strukturerade och sammanhängande hellre än röriga, kaosartade, obegripliga och överraskande. Begreppet hanterbarhet handlar om i vilken utsträckning vi själva upplever att det finns hjälpmedel lättillgängliga som står under egen eller andras kontroll till exempel vänner, för att på ett bättre sätt kunna handskas med de stimuli vi kan råka ut för i livet. Det är lättare att hantera de svårigheter livet bjuder på om man har en känsla av sammanhang.

Meningsfullhet är den tredje komponenten och innebär att individen betraktar alla livets hinder och utmaningar som värda att lägga ner energi och engagemang på (Antonovsky, 1991).

Alla tre begreppen; begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet är, enligt Antonovsky (1991), oskiljaktigt sammanflätade med varandra. Hög hanterbarhet är till exempel sammankopplat med en hög begriplighet. I en värld full av kaos och oförutsägbarhet är det däremot svårt för barnet och ungdomen att tro att han/hon har alla de redskap som behövs för att överleva. En hög känsla av begriplighet medför däremot inte automatiskt en hög känsla av hanterbarhet, en kombination mellan hög begriplighet och låg hanterbarhet leder dock i riktningen mot förändringar i livet. I vilken grad människan uppfattar en känsla av meningsfullhet är avgörande för den riktning förändringen kommer att ta. Vid kriser och oväntade händelser kan en människas KASAM förändras tillfälligt, men efter återhämtning återgår personens KASAM återigen till sitt ursprungliga värde (Ibid).

7.2 Erikssons Utvecklingsteori

Enligt Erikssons teori finns det olika stadier i utvecklingen som en människa går igenom i livet, inom dessa stadier genomgår personen olika kriser och utvecklar på vägen olika personlighetsdrag (Jerlang, 1999). Eriksson har delat in de olika utvecklingsåldrarna i åtta åldrarna och dessa är: spädbarnsåldern, småbarnsåldern, lekåldern, skolåldern, tonåren, de tidiga vuxenåren, vuxenåren och ålderdomen (Wikander, 1988). Enligt Eriksson måste individerna genomgå ovanstående stadier enligt denna ordning och det går inte att undvika något stadium. Antingen genomgår individen stadierna på ett positivt eller negativt sätt. Om utvecklingsstadiet genomlevs positivt innebär detta ökade möjligheter för personen själv medan om det blir en negativ utveckling i stadiet blir konsekvensen att individen hämmas i sin utveckling. Barnets utveckling är beroende av det stöd föräldrarna ger dem och detta avgör hur bra de kan ta sig igenom de olika stadierna. Löses krisen på ett positivt sätt i utvecklingsstadierna gör det att barnet kan gå vidare med ökad självkänedom och en ökad mognad och detta medför en gynnsam utveckling inför nästa fas. Här nedan presenteras Erikssons fem första utvecklingsstadier från 0-18 år och innefattar barndomen och tonårstiden (Jerlang, 1988).

Spädbarnsåldern 0-1,5 år - Vid avsaknad av kärlek och en stabil tillvaro ökar risken att dessa barn utvecklar en känsla av övergivenhet och följderna av detta kan då bli att de drabbas av ångest och en ökad jagsvagheter, längre fram i utvecklingen kan detta även leda till psykiska besvär. För att kunna utvecklas i positiv riktning behöver barnet stöttning och bli bekräftade från föräldrarna (Jerlang, 1988).

Småbarnsperioden 1, 5- 3 år - I denna fas ska barnet genom leken lära sig att bli mer självständig, få tillfälle att förstå det som de har varit med om och även få kunskaper om samspelets funktioner mellan människor. Föräldrarnas uppgift i denna fas är att stötta barnet och göra upp gränssättningar för dem, gör föräldrarna det utvecklar deras barn en tillit till sig själva och även en känsla av skam om gränserna är otydliga (Jerlang, 1988). Om barnet går igenom denna fas på ett positivt sätt blir följderna att barnet får en tro på sitt eget kunnande och får en förutsättning till ett bra självförtroende (Hwang & Nilsson, 2003).

Lekåldern 3- 6 år – I denna fas ska barnet utveckla en individuell roll och en personlig identitet (Jerlang, 1988). Vid en gynnsam utveckling får barnet en initiativförmåga och en medvetenhet att uppnå sina mål medan om barnet utvecklas i en negativ riktning kan en känsla av oduglighet och skuld känslor infinna sig (Jerlang, 1988; Hwang & Nilsson, 2003). Barnets utveckling styrs av det beteende föräldrarna uppvisar samt förekomsten av bra förebilder i form av vuxna, detta spelar en stor roll vid det fortsatta mognandet (Jerlang, 1988).

Skolåldern 6-12 år – Viljan hos barnet att lära sig nya saker är stor och under skolårsperioden ska barnet arbeta för att utveckla en självständighet. Vid en positiv genomgång av denna period känner barnet att de kan hantera saker på ett bra sätt och vara uppfinningsrika (Jerlang 1988). Utvecklas barnet i negativ riktning kan en känsla av oduglighet för sin person och sina handlingar infinna sig samt en upplevelse av att känna sig underlägsen andra i sin omgivning (Hwang & Nilsson, 2003).

Ungdomsåldern 13-18 år – Då utvecklingen vid de tidigare stadierna varit god kan personen lättare skapa en god identitet under ungdomsåren. För att individens identitet ska kunna utvecklas i positiv riktning måste individen till exempel sedan tidigare ha en huvudsaklig tillit till sig själv, en förmåga till att ta initiativ och en självständighet. Om detta uteblir uppstår svårigheter för att utveckla en stark identitet (Frisén & Hwang, 2006). Den unge kan uppleva en identitetsförvirring om krisen inte löses på ett positivt sätt och resultatet av detta kan då bli att han eller hon får svårt med nära relationer, an-

passar sig på ett överdrivet sätt, blir deprimerad och kan även göra uppror. För att ungdomarna ska utvecklas positivt behövs ett samarbete med omgivningen som hjälper dem att få en klarare bild av vilka de är (Hwang & Nilsson, 2003).

8. Metod

8.1 Val av metodansats

Till denna studie valdes en kvalitativ metod. Valet av vilken forskningsmetod som ska användas i studien bör enligt Svensson och Ahrne (2011) ha sin utgångspunkt i det syfte och de forskningsfrågor som undersökningen ligger till grund för, det vill säga den valda problemformuleringen avgör undersökningens inriktning (Ibid).

Vi har valt att använda oss av två kvalitativa metoder. Dessa metoder är dels den semistrukturerade intervjuformen som användes vid intervjuerna med gruppledarna och dels den kvalitativa innehållsanalys som användes vid analyseringen av ungdomarnas och barnens egna svar på frågorna i de utvärderingsformulär, som de besvarat, angående deras egen syn på vilken betydelse deltagandet i Vändpunktens program haft för dem.

8.1.1 *Semistrukturerad intervjuform*

Den semistrukturerade intervjuformen innebär att forskaren har ett frågeschema eller frågeformulär med på förhand formulerade frågor. Enligt Bryman (2011) har forskaren här inget krav på sig att ställa frågorna i den följd som de är utformade i intervjuguiden utan kan hoppa mellan frågeställningarna utifrån vilket svar undersökningspersonen ger och vilket tema denna berör i sitt formulerade svar på frågan. Om undersökningspersonen själv har tagit upp ett ämne som inte ingår i intervjuguidens frågeställningar, men som forskaren anser viktigt att följa upp, kan forskaren avvika från guiden och knyta an till något som intervjupersonen tidigare talat om. Den semistrukturerade intervjun uppmuntrar även respondenterna att ge resonerande och reflekterande svar och där intervjuaren hela tiden kan skjuta in följdfrågor (Ibid).

8.1.2 Kvalitativ innehållsanalys med en induktiv ansats

Vid kvalitativ innehållsanalys ligger fokus på att noggrant analysera och tolka texter. Inom den kvalitativa metoden skildras förändringar genom att forskaren upptäcker likvärdigheter och skiljaktigheter från innehållet av den skrivna texten. Dessa likheter och olikheter formuleras på varierande nivåer och bildar kategorier och teman. Det sammanhang studien genomförs i har sedan en betydelse vid utformningen av de teman och kategorier som kommer att användas i studien. Tolkningen av sammanhangets betydelse av en text utgår ifrån att det finns kunskaper hos forskaren inom den kontext där undersökningen utförs. Metoden vid kvalitativ innehållsanalys kan vara både induktiv och deduktiv. Vid den deduktiva ansatsen sker analysen helt och hållet efter en mall, en teori eller en modell som redan är utarbetad på förhand. Den analyseringsmetod vi här ska beskriva är kvalitativ innehållsanalys med en induktiv ansats. En induktiv analys sker förutsättningslöst och kan till exempel inbegripa människors beskrivningar av hur de har upplevt olika saker (Lundman & Hällgren Graneheim, 2008).

8.2 Metodens förtjänster och begränsningar

8.2.1 Den kvalitativa metodens styrkor

Den kvalitativa forskningsmetoden innehar både styrkor och svagheter. En av fördelarna med att gå ut i empirin och göra intervjuer som forskare är att intervjupersonerna ofta öppnar upp sig och öppet berättar om sitt liv. Forskningsprocessen anses vara mera anpassningsbar vid kvalitativ metod, även flexibiliteten inom metoden är större än vid den kvantitativa metoden. Avståndet mellan att intervju, läsa texter, vara ute på fältet och analysera empiriskt material är också mindre. Trovärdigheten vid kvalitativ forskning ställer andra krav på forskaren genom att denna metod kan hjälpa till att minska förekomsten av missförstånd och feltolkningar av det empiriska materialet (Ahrne & Svensson, 2011).

8.2.2 Den kvalitativa metodens svagheter

Svagheter med denna metod är till exempel att det inte finns några bestämda tekniker att använda för att generalisera resultatet till ett större sammanhang, uttrycka något om temats undersökningsgrupp, och därigenom dra slutsatsen att bedömningen ha skett på ett korrekt sätt (Ahrne & Svensson, 2011). Den vanligaste kritiken mot den kvalitativa metoden brukar vara att kvantitativa forskare kritiserar kvalitativa undersökningar för att vara alltför impressionistiska och subjektiva. Med detta menas att de kvalitativa resultaten i alltför stor utsträckning baseras på forskarnas ofta osystematiska uppfattningar om vad som är betydelsefullt och viktigt. Det baseras även på det nära och personliga förhållande som forskaren själv etablerar med undersökningspersonerna under processens gång (Bryman, 2011). Kvalitativa undersökningar är också svåra att replikera, det som gör det svårt att upprepa undersökningen är att de ofta är ostrukturerade och beroende av forskarens egen uppfinningsrikedom (Ibid).

8.3 Urval

I denna undersökning har vi valt att använda oss av ett målinriktat urval (purposive sampling) vid intervjuerna, vilket innebär att det är ett icke-sannolikhetsurval. Bryman (2011) skriver att många som använder sig av kvalitativ metod inom forskningen och tillämpar intervjuer rekommenderar att man väljer målinriktat urval. Syftet vid detta tillvägagångssätt är att forskaren strategiskt väljer ut en viss kategori av människor att intervjua, detta för att förstå den sociala företeelsen studien handlar om. Vi har valt att intervjua 4 gruppleddare som arbetar med barn och tonårsprogrammet vid Vändpunkten Kristianstad. I den här undersökningen har vi fått använda oss av de intervjupersoner som har varit tillgängliga för oss, vi har delvis använt oss av ett tillgänglighets urval. I en forskningsundersökning vill forskaren ofta komma fram till ett resultat som kan garantera en bred variation av den undersökningsgrupp som är med i studien, därför är det bra om intervjupersonerna innehar olika karaktärsdrag och utmärkande egenskaper som skiljer sig något åt. Eftersom det målstyrda urvalet är ett icke-sannolikhetsurval är det inte möjligt att generalisera till en hel population och dra några allmänna slutsatser till befolkningen som helhet (Bryman, 2011).

Vi har även valt att använda oss av ett målinriktat urval vid analyseringen av utvärderingsformulären, då vi enbart valde att titta på barnens och ungdomarnas svar. I denna del av studien har vi också använt oss av ett tillgänglighetsurval, då vi fått använda oss av de utvärderingsformulär som varit tillgängliga för oss, vi har sammanställt 51 formulär (Bryman, 2011). Bortfallet från utvärderingarna är cirka 7 barn och ungdomar, dessa har valt att avstå från att fylla i formulären (Emma Andersson telefonsamtal 2011-05-19 kl. 09.00).

8.4 Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet

8.4.1 Validiteten

Validiteten undersöker tillförlitligheten i den genomförda undersökningen. En undersökning med hög validitet innebär att forskaren undersöker det han eller hon avser att undersöka i studien (Andersen, 1994). God validitet uppnår forskaren, enligt Kvale, om han/hon kontinuerligt granskar om studien fortfarande utgår ifrån sitt syfte (Kvale, 1997). Vid utformandet av vår intervjuguide hade vi ständigt i åtanke att utforma frågorna så att svaren på dem skulle besvara vårt syfte. Vidare valde vi vid själva transkriberingen av intervjuerna att överföra talet till skrift så att vi kom så nära talspråket som det bara var möjligt. Genom detta anser vi att validiteten i vår undersökning har ökat. När vi genomförde intervjuerna använde vi oss av bandspelare vilket har gjort att vi har haft möjligheten till att lyssna igenom intervjuerna ett flertal gånger för att kunna säkerställa att vi har uppmärksammat intervjupersonernas svar på ett riktigt sätt. Enligt Patel och Davidson ökar detta validiteten (Patel & Davidson, 1994).

8.4.2 Reliabiliteten

Reliabiliteten innebär pålitligheten för den genomförda undersökningen. Det ska finnas en möjlighet till att få liknande resultat upprepade gånger när en annan forskare undersöker samma område, oberoende om utgångssättet är lite annorlunda (Andersen, 1994). Vid kvalitativa undersökningar är det svårt att uppnå en tillförlitlighet, detta eftersom det finns flera faktorer som kan påverka resultatet.

En intervjusituation ser aldrig exakt likadan ut som den förra gjorde, alla individer är unika och därför går det inte att jämföra en intervjusituation med en annan. Erfarenheterna och den kunskap som varje individ innehar förändras över tiden och saker glöms bort, detta kan leda till att forskaren får fram ett annat resultat av individen vid ett senare tillfälle än vid ett tidigare (Kvale, 1997).

8.4.3 Generaliserbarhet

Generaliserbarhet innebär att det går att föra över ett resultat från en studie till en annan undersökning (Patel & Davidson, 1994). I kvalitativa studier uppstår ofta svårigheter när det talas om generaliserbarhet, går resultatet att överföra till ett större sammanhang? Kvalitativa undersökningar har ofta sin utgångspunkt i mindre och icke-slumpartade urval och därför är det också svårare att använda sig av generaliserbarheten när det handlar om en större population (Kvale, 1997). Då enbart fyra gruppledare har intervjuats till vår undersökning, inom en stödgruppsverksamhet, i en stad i Sverige, är möjligheterna till att dra mera generella slutsatser över gruppledarnas roll och barnen/ungdomarnas utveckling små.

8.5 Etiska överväganden

Bryman (2011) tar upp fyra stycken viktiga forskningsetiska principer som forskaren måste ta hänsyn till vid forskning rörande människor som vi har till avsikt att följa i vår undersökning. Dessa etiska regler handlar om anonymitet, frivillighet, integritet och konfidentialitet (Bryman, 2011).

- *Informationskravet:* Innebär att forskaren ska informera de personer som ingår i forskningen om undersökningens syfte. Det är även viktigt att undersökningsgruppen känner till studiens tillvägagångssätt, delarna som ingår, rätten att avbryta deras medverkan under studiens gång och att deras deltagande är frivilligt.
- *Samtyckeskravet:* Detta krav innebär att deltagarna i undersökningen på frivillig basis själva ska godkänna sitt eget deltagande och samtycka till att de blir inter-

vjuade. Föräldrars eller vårdnadshavares godkännande brukar krävas om någon deltagare i studien är minderårig.

- *Konfidentialitetskravet:* Uppgifter om de personer som ingår i undersökningen ska behandlas med konfidentialitet. I detta sammanhang innebär det att vi inte kommer redovisa någon data som på något sätt kan identifiera personerna i undersökningen, deras förnamn och andra avslöjande detaljer kommer därför inte att redovisas. De framkomna uppgifterna kommer även att förvaras på ett säkert ställe så inga obehöriga kan komma åt informationen.
- *Nyttjandekravet:* Datainsamlingen kring intervjuerna och uppgifterna som framkommer vid transkriberingen får bara användas för forskningsändamålet och ingenting annat. Detta krav har intervjupersonerna blivit informerade om, då det är viktigt att de vet om att forskaren inte kommer lämna ut studien till allmänheten utan att den endast brukas för det specifika forskningsändamålet (Bryman, 2011).

Vi har tillämpat informationskravet genom att vi vid telefonkontakten med gruppledarna informerade om examensarbetets syfte och hur vi skulle gå tillväga med undersökningen. När vi sedan efter bokat möte skickade ut ett informationsblad inför intervjuerna informerade vi också där om ovanstående samt att deras medverkan var frivillig, att de hade rätt att hoppa av studien och vara konfidentiella. Genom att vi skickade ut ett samtyckesbrev till gruppledarna inför intervjuerna där de fick skriva under med sin namnteckning om de godkände sin medverkan i undersökningen anser vi att samtyckeskravet blivit uppfyllt. Vi har även varit noga med att behandla alla uppgifter konfidentiellt och har bara använt uppgifterna som framkommit för forskningsändamålet, i enlighet med detta bedömer vi att konfidentialitetskravet och nyttjandekravet har fullgjorts.

I utvärderingsformulären har vi också behandlat vissa av de etiska kraven. Vi har uppnått samtyckeskravet genom att vi har informerat gruppledarna om undersökningens syfte och har av dem fått godkännande att sammanställa de kvalitativa svaren från barnen och ungdomarna. Vi har inte kunnat få ett godkännande från deltagarna själva då verksamheten är frivillig och alla uppgifter är konfidentiella. Konfidentialitetskravet anser vi har uppnåtts då vi inte har angett några avslöjande uppgifter i vår sammanställning från utvärderingsformulären som till exempel personernas kön och ålder.

Utvärderingsformulären har förvarats på ett säkert ställe så att inga obehöriga har kunnat komma åt formulären och läsa dem. Vi har uppnått nyttjandekravet då vi enbart har använt uppgifterna som framkommit i vårt arbete för vårt forskningsändamål.

8.6 Artikel- och Litteratursökning

För att hitta relevant litteratur till uppsatsen, så har vi sökt efter böcker och lånat litteratur på Högskolan Kristianstads bibliotek, Stadsbiblioteket i Kristianstad, Ystads bibliotek och Lunds bibliotek. När vi i läsandet av böcker och artiklar stötte på intressanta begrepp och studier på området som väckte vårt intresse och har verkat vara viktiga i temat har vi följt upp dessa spår för att sedan kunna fördjupa oss i ämnet ännu mer och ta del av deras forskning. Vi har sedan i dessa böcker granskat referenslistorna och där funnit andra böcker som verkat intressanta och viktiga för vår uppsats och på så sätt har vi hittat ytterligare litteratur. Detta tillvägagångssätt har sedan lett oss vidare i processen och gett oss ytterligare referenser att söka efter och ta del av. Även litteratur som båda författarna använt sig av i tidigare paper har vi kunnat använda. Vi har också sökt efter fakta på internet och använt oss av vissa artiklar, som vi dels fått reda på genom den befintliga litteratur som vi använt oss av och dels genom att vi har sökt på olika databaser bland annat Pubmed. Sökorden vi använde oss av var children, adolescent, parents och alcohol i varierande kombinationer. När vi använde oss av kombinationen children* parents* alcohol* fick vi 1519 träffar och av dessa hittade vi några artiklar som verkade vara relevanta för studien. Olika statliga instansers hemsidor (till exempel SOU) och deras länkar på sidorna har i letandet efter väsentlig och relevant litteratur varit till god hjälp. Utifrån temat valdes litteratur, rapporter och artiklar av nyare och äldre natur som vi ansåg hade varit viktiga för forskningen kring barn som växer upp med förälder/föräldrar som missbrukar.

9. Genomförande

9.1 Databearbetning och analys av intervjuerna

För att få tag i våra intervjupersoner fick vi via vår kontaktperson på Vänpunkten Kristianstad en telefonlista över de gruppledarna som arbetar där. Sedan ringde vi till de gruppledare som arbetar med barn och tonårsprogrammet och av dessa ringde vi sedan runt slumpmässigt för att höra vilka som var intresserade av att ställa upp på att bli intervjuade. Vi förklarade uppsatsens syfte, att det var frivilligt för dem att delta och att de får vara anonyma. Gruppledarna uppgav att de ville behandlas konfidentiellt. Därför har vi i uppsatsen namngett de som intervjuperson 1, 2, 3 och 4. Vi frågade om det gick bra att vi namngav verksamheten vid dess riktiga namn och detta godkände de. Vi meddelade även att vi skulle skicka ut ett informationsbrev och ett samtyckesbrev. I informationsbrevet kunde de läsa mer om uppsatsens syfte och de olika etiska kraven och i samtyckesbrevet skriva under att de kunde tänka sig att bli intervjuade.

Innan vi gav oss ut på fältet hade vi utformat en intervjuguide och läst in oss på ämnet, vi visste därmed vilka huvudfrågor vi ville ställa. Vi valde att använda oss utav en semi-strukturerad intervju där vi fokuserade på ett antal teman som vi ville täcka under intervjun och ett antal frågor tillhörande varje tema. Under intervjutillfället lät vi intervjupersonen prata fritt kring de frågor vi ställde, detta gjorde att intervjupersonen ibland kom in på någon av de frågor vi hade tänkt ställa längre fram i intervjun. Intervjuerna varade mellan 45-60 minuter. Vi valde båda två att medverka under intervjuerna som skedde med en intervjuperson åt gången. Vi är medvetna om att den som blev intervjuad kan ha känt sig i minoritet, men vi tror inte att de upplevde det på det sättet eftersom ämnet för intervjun inte var alltför känsligt då det handlade om intervjupersonernas yrkesroll. Vi ser det istället som en styrka att vi var två intervjuare då vi kunde komplettera varandra med frågor och diskutera hur vi upplevde intervjuerna efter hand. Vi hade delat upp frågorna mellan oss så vi tog hälften var av frågorna. Alla intervjuerna spelades in på band, detta ansåg vi smidigast då vi kunde koncentrera oss fullt ut på vad intervjupersonerna sa istället för att anteckna allting.

Innan vi startade inspelningen hörde vi med intervjupersonerna att det var okej för dem att bli inspelade på band och detta hade de ingenting emot. Sammanlagt gjordes 4 intervjuer med dessa gruppleddare.

Vi har vid bearbetningen av intervjuerna valt att transkribera dessa i sin helhet. Vid analyseringen av intervjuerna har vi därefter flertalet gånger läst igenom och strukit under det vi funnit väsentligt och avvikande i uppsatsen och av detta har vi sedan kunnat urskilja vissa teman. De teman vi kom att använda oss av i detta arbete var: gruppleddarnas utbildning, erfarenheter av att arbeta utifrån Ersta Vändpunktens modell, gruppleddarens roll; roligt men ibland ett svårt arbete, gruppleddarnas syn på barnens och ungdomarnas utveckling; barnen och ungdomarna lär sig att lyssna på varandra och ta plats, gruppleddarnas syn på barnens/ungdomarnas; mående, svårigheter och behov, ungdomarna och barnen mår ibland bättre och ibland sämre, svårigheter med rekrytering och uppföljning och frivillighet eller tvång att delta? Temana som nyttjades hörde alla till vissa frågor i intervjuguiden och detta gjorde då att vi på ett enkelt och strukturerat sätt kunde urskilja vilka frågor i texten som hörde till de skapade temana.

Varje tema var representerat av en färg och dessa färger använde vi oss sedan av när vi strök under talande citat som vi tyckte passade in på de olika temana. Då vi hade fyra intervjuer med gruppleddare valde vi att dela upp det transkriberade materialet mellan oss och gå igenom två intervjuer var och där stryka under citat. När vi hade färglagt de citat vi ansåg viktiga att ha med i vår studie klippte vi ut dessa och lade varje färg i högar under varje tema. När detta var gjort lästes varje tema med tillhörande citat igenom av oss för att därefter skapa subteman som gjorde det enklare att strukturera upp de olika citaten och få ett större sammanhang av texten. Subtemana jämfördes sedan med varandra för att kunna urskilja likheter och skillnader mellan de olika citaten och vad intervjupersonerna sagt. Under dessa teman har vi skrivit en sammanfattande text från intervjuerna och sedan styrkt detta med olika citat ifrån intervjupersonerna. Vi läste därefter igenom resultatet av intervjuerna och sammanställde en sammanfattande analys av detta. Efter detta valde vi ut de mest centrala delarna vi fått fram och tolkade vad intervjupersonerna sagt och skrev ner detta. Vi har sedan i diskussionen sammanfattat resultatet och kopplat till bland annat de teorier vi har med i vår uppsats.

9.2 Databearbetning och analys av utvärderingsformulären

Vid bearbetningen av materialet ifrån barnen och ungdomarnas utvärderingsformulär, sammanlagt 51 utvärderingar, använde vi oss av en kvalitativ innehållsanalys med induktiv ansats. Processen att analysera texten utfördes i många olika steg, i samstämmighet med Lundman och Hällgren Graneheims (2008) kvalitativa innehållsanalys. Utvärderingsformulären lästes igenom flertalet gånger för att vi skulle bekanta oss med innehållet av dem och försöka få en helhetsbild av materialet. Det första steget i analysprocessen var att urskilja bestämda delar av texten och hitta själva kärnan i barnens och ungdomarnas svar. Detta gjordes genom att fördela texten i olika meningsbärande enheter vilka kan bestå av meningar stycken eller ord som har ett innehållsmässigt samband. Meningsenheterna kondenserades sedan, då vi identifierade specifika meningar och förkortade dessa för att de skulle bli lättare att hantera för oss, samtidigt som vi fortfarande var noga med att bevara det centrala i sammanhanget. Därefter abstraherades den kondenserade texten till en större logisk nivå, sedan systematiserades den i olika koder med beaktande av innehållet av de meningsbärande enheterna. Efter detta jämförde vi likheter och skillnader mellan de olika koderna för att sedan föra samman de i olika underkategorier. Underkategorierna vi ansåg hade liknande innehåll placerades under samma kategori. Vi formulerade därefter teman som baserades på textinnehållet, och vår känsla för det underliggande materialet och innebörden av kategorierna, det vill säga det budskap som inte blev klart uttalat. Framväxten av de teman vi har kommit att använda oss av i detta arbete kan vi se har varit en pågående process under hela analysen. De kategorier och områden vi kom att använda oss av i denna uppsats svarade även mot vårt syfte och våra forskningsfrågor (Lundman & Hällgren Graneheim, 2008).

Ett exempel ur vår analyseringsprocess:

Meningsenhet	Kondenserad meningsenhet	Kod	Underkategori	Kategori	Tema
Faktum är att jag accepterar det mer och inser att jag inte är ett så kallat ”alkisbarn” (Tonåring).	Jag är inget alkisbarn och har accepterat det.	Är inget alkisbarn.	Jag är någon.	Accepterande	Att veta vad man vill och vem man är.
Mycket tänkvärt, har hjälpt mig på det sättet att jag funderar mer och inser att jag har det ganska bra (Tonåring).	Tänkvärt. Funderar mer Inser att jag har det ganska bra.	Jag har det ganska bra.	Mitt liv är bra.	Insikt.	Gemenskap i utanförskap

9.3 Metoddiskussion

I denna undersökning hade vi också kunnat välja att göra en kvalitativ innehållsanalys av både intervjumaterialet från gruppledarna och utvärderingsformulären från barnen och ungdomarna. Vi valde dock att använda oss av kvalitativ innehållsanalys med en induktiv ansats enbart vid utvärderingsformulären. Anledningen till detta var att vi ville komma mer på djupet och försöka tolka det barnen och ungdomarna skrivit om deras egna tankar och upplevelser. Detta för att på så sätt bättre kunna komma åt kärnan av det skrivna. I enlighet med Lundman och Hällgren Graneheim (2008) valde vi den induktiva ansatsen för att den sker förutsättningslöst och omfattar de beskrivningar människor gör kring deras upplevelser.

Svårigheterna vi kunde se med denna metod var att vi från början hade svårigheter med att förstå tillvägagångssättet vid den kvalitativa innehållsanalysen. Vi upplevde det som en viss svårighet att korta ner meningarna och komma fram till det centrala av det bar-

nen och ungdomarna upplevde, kände och ville få fram med den skrivna texten. Efterhand lärde vi känna metoden och upplevde då att det blev enklare för oss att få fram kärnan av deras meningar. Eftersom vi har varit tvungna att tolka den skrivna texten, har tolkningen till viss del blivit subjektiv, då orden och upplevelsen av det formulerade ligger hos oss att tolka. För att kunna få fram det barnen och tonåringarna verkligen menat med den skrivna texten har vi varit noga med att granska textinnehållet på ett kritiskt sätt.

Studiens undersökning av utvärderingsformulären hade också kunnat vara kvantitativ, det vill säga vi kunde ha behandlat och bearbetat dessa med kvantitativ metod. I Kvale (1997) står det att användningen av den kvantitativa metoden hade gjort att utrymmet för personliga erfarenheter och tankar hade blivit begränsat. Det är deltagarnas perspektiv, det de uppfattar som betydelsefullt och viktigt, som är utgångspunkten i kvalitativ undersökning. Medan det i kvantitativ forskning är forskaren och hans eller hennes intressen och frågor som styr undersökningen (Bryman, 2011). Vi hade även kunnat genomföra en intervjustudie med intervjuer av både gruppledarna, barnen och ungdomarna men eftersom Vändpunkten Kristianstad har sekretess har detta inte varit möjligt. På grund av etiska orsaker hade vi inte heller kunnat intervjua ungdomar och barn som var under femton år utan föräldrarnas tillstånd. Eftersom familjen redan befinner sig i en utsatt position tror vi att det hade blivit svårigheter med att få tillstånd från föräldrarna till att intervjua deras barn.

Efter att första intervjun var gjord kom vi till insikt om att vi inte hade fått ut lika mycket av det vi ville av intervjun och därför diskuterade och reflekterade vi som författare tillsammans över hur vi skulle kunna förbättra intervjuguiden. Därefter lade vi till en del frågor för att förtydliga och framhäva studiens syfte på ett tydligare sätt och tog även bort ett par frågor som vi inte uppfattade som lika viktiga att ha med. De frågor som lades till i intervjuguiden har inte gjort att vi har lagt till något nytt tema utan endast att vi har utökat följdfrågorna under ett fåtal kategorier. Följden som blev av att vi ändrade i intervjuguiden var att vi vid de övriga intervjuerna fick ut ett större och bättre material där vi tydligare fick svar på det som vi behövde veta för att kunna besvara vårt syfte och våra forskningsfrågor.

Vi upplevde att inspelningen av intervjuerna gick bra och kände oss inte särskilt nervösa inför detta, efter varje intervju fick vi ökad kunskap om den intervjuteknik vi tillämpade och kände oss också mer säkra efterhand vid varje intervjutillfälle. I början av den andra intervjun märkte vi att bandspelaren hade stängt av sig själv och inspelningen hade stoppats, detta trots att vi hade laddat den kvällen innan. Vi löste då detta genom att sätta i kontakten i bandspelaren och sedan frågade vi intervjupersonen om det gick bra att vi började om intervjun från början, vilket det gjorde. När vi sedan startade om intervjun märkte vi i gruppledarens svar att han/hon hade glömt att berätta vissa delar och vissa svar kortades ner, på grund av detta nämndes inte en del saker. Vid första tillfället hade vi lagt intervjupersonernas svar på minnet och kunde sedan vid omstarten av intervjun ställa följdfrågor till de svar som vi inte ansåg hade blivit lika utförligt besvarade som vid första tillfället. Därmed anser vi att det inte är något material som har fallit bort. Vid övriga intervjuer hade vi inga problem med tekniken.

Vi har nu insett att vi från början mera skulle ha tänkt på att begränsa sidantalet och endast ha med det mest väsentliga i uppsatsen. En av anledningarna till detta är att vi har funnit en del svårigheter i att veta hur stora vissa delar i uppsatsen ska vara och vad som ska förekomma i varje del. Vi tror att om vi hade vetat detta hade det varit något enklare för oss att begränsa texten och därav hade vi kanske inte kommit upp i lika många sidor. Det stora sidantalet beror även på ett brinnande intresse för studiens undersökning och detta har gjort att vi har funnit det material vi fått fram som mycket intressant, givande och lärorikt. På grundval av detta har vi haft en del svårigheter att endast kunna ta ut det relevanta ur varje del och sammanfatta det till en text då vi funnit det mesta av materialet intressant.

10. Resultat och analys

Vi har valt att dela in resultatdelen under två rubriker. Den första resultatdelen handlar om resultatet av intervjuerna med gruppledarna vid Vändpunkten Kristianstad. Därefter har vi beskrivit det resultat vi fått fram av utvärderingsformulären som barnen och tonåringarna fyllt i efter avslutat program vid Vändpunkten Kristianstad.

10.1 Resultat av intervjuerna

10.1.1 Gruppledarnas utbildning

Några av intervjupersonerna berättar att de gick en veckas teoriutbildning här i Kristianstad för att utbildas till gruppledare. En av de andra ledarna blev först utbildad i Malmö inom barnprogrammet och därefter gick intervjupersonen en kompletterande utbildning i Kristianstad. Det framgick även att det i utbildningen ingick en termins praktik, där de hade möjlighet att följa en grupp individer under de femton gånger programmet varade. De gruppledare vi har valt att intervjua i vår undersökning har varit utbildade gruppledare sedan 2006 och framåt. Alla gruppledare är överens om att utbildningen gav dem väldigt mycket, den var väldigt utvecklande för de själva som personer. En av intervjupersonerna beskriver att utbildningen har gett positiv kunskap eftersom gruppledaren har fått en ökad självkänedom och fått en ökad insikt i vad han/hon har för förhållningssätt till människor. Denna person uppger även att utbildningen har gett insikten om att man har ansvar för sitt eget liv och att andra får ta ansvar för sitt.

”Det blev en fantastisk resa för mig själv, alltså jag upptäckte saker hos mig själv som liksom gav svar på hur jag tänker och hur mitt liv är”. Intervjuperson 3.

”Vi fick ganska mycket exempel på att vad som kan hända i grupperna, vad som kan hända med gruppdeltagarna och vad som kan hända med mig som gruppledare. Sen är man aldrig riktigt förberedd för det händer ju saker med en”. Intervjuperson 1.

10.1.2 Erfarenheter av att arbeta utifrån Ersta Vändpunktens modell

Gruppledarna beskriver att de arbetar utifrån Ersta Vändpunktens modell som i sin tur bygger på Minnesotamodellen, men att de ibland kan avvika ifrån denna modell. Alla intervjupersonerna är överens om att arbetet fungerar bra och att programmet är väl beprövat och utvecklat. Några av intervjupersonerna tycker att programmets teman som har en viss följd är bra strukturerat och pedagogiskt.

”Från början var det väldigt så att vi måste säga precis som det står i manualen och då kändes det kanske konstigt att uttrycka sig på ett sätt som någon har skrivit. Nu har vi blivit väldigt fria så även om vi ska vara inom den här väldigt strukturerade ramen så gör vi ju det till vårt. Alla barngrupper följer precis samma struktur och vi har samma övningar men vi gör de på olika sätt”. Intervjuperson 2.

Nästan alla intervjupersonerna tycker att Vändpunkten Kristianstads program saknar våld som ett tema vid ett av de 15 grupptillfällena. Anledningen till att gruppledarna anser att det är viktigt att ta upp temat våld är att de i grupperna kan uppmärksamma om barnen/ungdomarna under gruppträffarna tar upp att det förekommer våld i hemmiljön. Gruppledarna uppmärksammar deras behov av att prata om detta och väljer därför att ta upp detta vid gruppträffarna. En av intervjupersonerna tycker att våld som tema inte ska finnas med som en del av programmet utan det ska istället finnas integrerat i vissa av de andra temana för att på detta sätt göra det som ett naturligare inslag att diskutera.

”Vi som jobbar med de här barnen har jobbat med människor så länge att vi ser vad som går hem och kanske att vi just i den här gruppen måste prata mer våld i familjen och det finns inte i manualen att prata våld i familjen, men det är sådant som kommer hela tiden och då måste vi vara beredda på att ta upp det, detta är vi inte heller rädda för”. Intervjuperson 2.

En annan av intervjupersonerna som jobbar med ungdomar uttrycker att det saknas ett samarbete med föräldrarna och att det inte finns lika integrerat i tonårsprogrammet som i barnprogrammet. Kopplingen mellan gruppledare, föräldrar och ungdomen är inte lika tydlig i och med att de inte arbetar tillsammans med föräldrarna på samma sätt som när det handlar om barngrupperna.

”Det som jag kan sakna och som vi också har diskuterat en del är ju också att vi missar föräldrarna en del, vi har ju inte den, det blir kanske inte den kopplingen och den på-

verkan som man skulle kunna önska att det var för att kunna åstadkomma en förändring för ungdomen. Samtidigt så är det ju ingen behandling som vi gör, det är ingen uttalad behandling utan det kallas ju ett pedagogiskt program med terapeutiska effekter". Intervjuperson 4.

10.1.3 Gruppledarens roll; roligt men ibland ett svårt arbete

De intervjuade beskriver en svårighet kring att besvara frågor som ungdomarna kan ställa angående sin situation under grupptillfällena. Eftersom gruppledarens roll inte är att leverera konkreta och korrekta svar till individen utan att ge ut frågorna till de andra deltagarna i gruppen för att de på så sätt ska kunna hjälpa varandra, ge råd och dela med sig av sina erfarenheter.

"När det ställs konkreta frågor kring vad de ska göra, så kan jag tycka att det är svårt ibland för då är det lätt hänt att man går ur sin gruppledarroll och som handledare är ju inte jag där som någon slags expert som ska tala om att jo nu Lisa så ska du göra såhär, när du kommer hem till din mamma ska du säga såhär till henne". Intervjuperson 4.

"I och med att man är en grupp så kan man ju använda de andra deltagarna mycket mer och det ger ju mycket mer än att jag ska sitta där och på något sätt berätta hur ungdomarna ska göra utan att jag tror att de har mycket mer utbyte av varandra om de liksom får höra hur de andra tänker i olika situationer". Intervjuperson 4.

Att leda grupper för barn och ungdomar upplever alla gruppledarna är något positivt. De berättar att det är både fantastiskt, roligt, spännande och inspirerande att vara gruppledare för barn och tonårsprogrammet. En av intervjupersonerna uttrycker sig om att barn har en oerhörd kraft och att det är inspirerande att få följa deras utveckling från gång ett till gång femton. Känslan av att allting flyter på bra under grupptillfällena är väldigt spännande enligt gruppledarna och att det känns bra och att där finns ett flyt i samtalen under lektionerna. Frivilligheten att medverka i Vändpunktens verksamhet uttrycks som något positivt och en av intervjupersonerna uttrycker att det är en "häftig känsla" att veta att de här ungdomarna kommer till lektionerna och att de gör det frivilligt.

"Det är fantastiskt att få träffa dem här modiga, duktiga, fina ungarna som ibland kan vara helt omöjliga och svåra att ha att göra med". Intervjuperson 1.

”Det finns så många barn som har så mycket kraft som de skulle behöva ägna till andra saker än att försöka vara de vuxna i en familj. Den kraften hittar de här så att man kanske börjar till exempel använda sina känslor på rätt sätt, när man är glad så är man glad och inte för att någon annan tycker att man ska vara glad”. Intervjuperson 2.

Större delen av intervjupersonerna beskriver att det är tufft och jobbigt att höra barnen/ungdomarna berätta saker om sina hemförhållanden som hugger till i hjärtat. Svårigheterna finns även i att veta hur man ska hantera de svåra situationerna som gruppledarna ställs inför och hur de ska kunna gå vidare med det barnen och tonåringarna berättar.

”Det gör ju någonting med en att jobba med barn, oavsett så gör det något med oss och jobbar man då med barn som har det lite besvärligt, som har haft det lite besvärligt, som har haft det besvärligt och beskriver saker som är besvärliga så ibland är det ju som att slita hjärtat ur bröstet på en”. Intervjuperson 1.

10.1.4 Gruppledarnas syn på barnens/ungdomarnas; mående, svårigheter och behov, ungdomarna och barnen mår ibland bättre och ibland sämre.

Grundorsaken till att barnen och ungdomarna söker sig till Vändpunkten Kristianstads stödgruppsverksamheter är att de har föräldrar eller någon närstående som missbrukar alkohol. Enligt gruppledarna själva kan föräldrarna också ha ett kemiskt beroende eller ett tablettmissbruk. Som en följd av föräldrarnas missbruk kan barnen/ungdomarna få svårigheter med nära relationer, problem i skolan, självskadebeteende, känna en oro och utveckla psykiska problem. Gruppledarna berättar att barnen uttrycker en känsla av ledamhet, svårigheter att sitta stilla, är ibland bråkiga och stökiga. Barnen har även utvecklat förmågan av att ljuga på ett sätt så att deras ord hörs bra i omgivningens öron.

”Något som också kännetecknar anhöriga barn det är att de blir väldigt duktiga ljugare till exempel ”hur har du haft det på lovet Calle” och han kan ju få ihop en historia som är helt fantastiskt om allt roligt de har gjort och alla presenter de har fått och hur trevligt de har haft det och verkligheten kan ju vara något helt annat”. Intervjuperson 1.

Gruppledarna som vi har intervjuat från tonårsprogrammet uppger att de ungdomar de träffat upplever en frustration över den maktlöshet de känner över att deras föräldrar missbrukar och att de inte kan göra något åt det.

Ungdomarna känner ofta ett svek från sina föräldrar som gång på gång lovat att sluta med missbruket, men många gånger bryts detta löfte.

”Föräldrarna har kanske lovat att de inte ska dricka mer och det räcker liksom att de tar en öl så blir ungdomen sviken... föräldrarna tycker antagligen att den här, en öl är okej, men för ungdomen blir den här ölen symbolen för hela missbruket”. Intervjuperson 3.

En av intervjupersonerna tycker att barnens mående i gruppen inte är mätbart och att det är svårt att se hur de mår nu och hur de mådde innan de kom till barnprogrammet. Några av de andra intervjupersonerna uttrycker att de har märkt att barnen och ungdomarna verkar må bättre av att delta vid gruppträffarna. En anledning till att de mår bättre är att de genom Vändpunkten har fått träffa andra barn och ungdomar som även de har ett missbruk i sin nära omgivning. De har lärt sig att det finns andra och att de inte är helt själva som en del barn och ungdomar annars kan tro innan de kommer till denna stödgruppsverksamhet. När de har fått denna insikt och när grupprocessen har kommit igång märks det enligt några av de intervjuade att de mår bättre när de vågar öppna upp sig och berätta för de andra i gruppen. Gruppledarna berättar att några av barnen kanske inte vet varför de behöver gå i en stödgrupp och vad syftet med detta är. Gruppledarna ber då föräldrarna förklara för barnet vilken den bakomliggande orsaken är till att de medverkar i Vändpunkten Kristianstads stödgruppsverksamhet. I början av de första gruppträffarna berättar inte barnet särskilt mycket för gruppledarna och de övriga deltagarna om sin hemsituation. Ju längre in i programmet de kommer desto mer berättar de och vågar öppna upp sig för de andra i gruppen. Först då framkommer det från barnen och ungdomarna att situationen är mer allvarlig än de från början uppgav.

”det är ingen av de här barnen som vill berätta hur jävligt de har det där hemma för det är pinsamt, de förskönar det. Barn är lojala mot sina föräldrar”. Intervjuperson 1.

”De mår bättre det gör dem, dem känner att de inte är själva, att de inte är ensamma om det här... utan det finns fler som har varit med om detta”. Intervjuperson 1.

Alla gruppledare berättar att barnen och ungdomarna även kan må sämre av att delta i Vändpunktens program detta på grund av att det kommer upp mycket känslor i grupperna och sådana ämnen de inte har pratat om tidigare.

När dessa känslor uppkommer tvingas barnen och ungdomarna inse hur deras hemförhållanden har sett ut. En annan sak som gör att de kan må sämre enligt en av gruppledarna är att de kommer till insikt när de är lite äldre att de har förlorat en del av sin barndom och detta kan bli en väldigt stor sorg.

”Att bo i en familj där någon missbrukar det brukar beskrivas som att det är precis som att du har en stor flodhäst som står i vardagsrummet, den står där mitt i rummet och alla ser den men inte en kotte pratar om den här flodhästen. Utan alla går runt om den och liksom undviker den”. Intervjuperson 3.

Enligt en av gruppledarna passar det alla barn och ungdomar att gå Vändpunkten Kristianstads stödgruppsprogram. Anledningen till detta är att de behöver en tydlig struktur på sin vardag och att de vet om att gruppträffan ser likadana ut varje gång, det enda som är nytt vid gruppträffarna är temat. Någon av gruppledarna beskriver att han/hon tror att det hade passat alla ungdomar att gå tonårsprogrammet för att det är ett program som är ganska övergripande och går igenom viktiga teman som till exempel känslor. Däremot tror gruppledaren att just Vändpunktens gruppkonstellation kanske inte kommer fungera lika bra för alla. Orsaken till detta kan vara att det inte finns något stöd hemifrån, att personen inte trivs i gruppen eller att individen i det här skedet inte befinner sig i rätt fas i livet för att vilja medverka i stödgruppen. Andra orsaker till att ungdomarna har svårigheter att fungera i en grupp kan i enlighet med en av intervjupersonerna bero på någon form av neuropsykiatriskt funktionshinder. Detta kan då göra att individen har koncentrationssvårigheter och fungerar bättre i grupper där det inte går så många andra ungdomar. Även personliga egenskaper kan spela in såsom blyghet när det handlar om att alla barn och ungdomar kanske inte passar att gå i Vändpunktens stödgruppsverksamhet.

”... egentligen kunde alla ungdomar gått Vändpunkten för det är mycket lyftande som människa, självkänedom, självkänsla, att liksom få lite plustecken i sitt liv som gör att man växer som människa”. Intervjuperson 3.

10.1.5 Gruppledarnas syn på barnens och ungdomarnas utveckling; barnen och ungdomarna lär sig att lyssna på varandra och ta plats

Gruppledarna vi har intervjuat från barn och tonårsprogrammet uttrycker alla gemensamt att barnen och tonåringarna som har medverkat i dessa grupper har utvecklats positivt. De beskriver att de kan se en utveckling hos barnen och ungdomarna när de börjar öppna upp sig för gruppen och berätta om deras hemförhållanden. En annan utveckling gruppledarna kan se är att de barn/ungdomar som ofta är tysta vid gruppträffarna vågar ta lite mer plats. En av gruppledarna beskriver även att hos de barn som är stökiga kan en utveckling ses när de börjar lugna ner sig. Genom att möta jämnåriga som har varit med om liknande upplevelser som de själva varit med om kommer de till insikt om att de inte är ensamma om sina problem. De vågar därmed berätta och dela med sig av de tankar och erfarenheter de har från att leva med någon närstående som missbrukar.

”Barnen lär sig att lyssna på varandra och blir väldigt stärkta i sin egen person och det märker man dels ibland på hållningen på barn som kan komma och vara små och oansenliga och plötsligt träder fram och blir någon”. Intervjuperson 2.

”De växer lite och får lite självförtroende, de kan sätta gränser och stå upp för sig själv lite grann. Jag tror att det är det att man kan se lite glädje i dem, att varenda unge är värd det här”. Intervjuperson 1.

Barnen och tonåringarna som har medverkat i Vändpunkten Kristianstads program har enligt gruppledarna kommit till insikt om att det är viktigt att de tänker på sig själva och att de deltar i programmet för sin egen skull och inte för någon annans. Genom barn och tonårsprogrammet har de lärt sig och fått insikt i att de har rätt att älska sina föräldrar trots deras missbruk. Ungdomarna har också fått ett nytt synsätt på alkohol och kommit till insikt med att de har ett arvsanlag som gör att de är i riskzonen för att utveckla ett eget missbruk i framtiden. På grund av detta har de blivit mer restriktiva till sitt eget intag av alkohol.

”De är här för sin egen skull, de ska inte prestera och visa något utan jag är här för min skull och jag är respekterad för det, det är viktigt”. Intervjuperson 2.

10.1.6 Svårigheter med rekrytering och uppföljning

När gruppledarna ska rekrytera barn och ungdomar till Vändpunkten Kristianstad är de bland annat ute och föreläser på Högskolan Kristianstad för socionomer och sjuksköterskestuderande. I februari 2011 var det en uppmärksamhetsvecka i hela Sverige om barn som far illa, det var centralförbundet för alkohol och narkotika som höll i det. Då var de ute bland niondeklasserna och erbjöd att visa en film som handlar om en 16 årig tjej som växer upp i en familj med missbruk. Gruppledarna arbetar även med att sprida information inom de verksamheter där de arbetar, såsom arbete och välfärd och kyrkan. De rekryterar även genom att hålla i fortbildningar för de individer som arbetar med barn och ungdomar som till exempel kuratorer och fritidspersonal. Ett annat sätt de arbetar på för att rekrytera personer till Vändpunkten Kristianstad är genom att försöka synas så mycket som möjligt i media.

Gruppledarna berättar att det är svårt att rekrytera barn och tonåringar till programmen. En av anledningarna till detta är att det är ganska tufft som tonåring att ta tag i det här problemet själv och inse att de skulle behöva gå i tonårsprogrammet för att må bättre. Enligt gruppledarna grundar sig svårigheterna i att rekrytera till barnprogrammet i att föräldern måste ha insett att den själv behöver hjälp för att kunna förstå att även sitt barn behöver hjälp.

”... vuxengrupperna är ju alltid fullbokad, alltså där är det kö till hösten redan, den har varit hela terminen den kön, tonårsprogrammet är där ingen kö till...” Intervjuperson 3.

För att rekryteringen ska kunna bli ännu bättre anser de flesta av gruppledarna att det är viktigt att vara ute mer bland ungdomarna, lägga ut broschyrer om verksamheten och prata med de ansikte mot ansikte. Detta för att det inte ska kännas så märkvärdigt för barnen och ungdomarna att prata om sina upplevelser kring missbruket i familjen. En av gruppledarna berättar också att hon/han tycker att de hade kunnat bli ännu bättre på att informera personalen inom sjukvården. Samt att de bör vara ute mycket mer och informera personal som jobbar med ungdomar.

”Det som går bäst är mun mot mun och eftersom det är en väldigt, väldigt hemlig sjukdom och en gömd sjukdom, så måste den här personen ha kommit en bit på vägen för att våga säga att jag har gått på Vändpunkten”. Intervjuperson 3.

De intervjupersoner som är gruppleddare för barn och tonårsprogrammet tycker att det bör vara max åtta deltagare per grupp för att gruppdynamiken ska fungera bra. Antalet barn och ungdomar per termin varierar men om barnen och ungdomarna bara är tre stycken en termin startar en grupp ändå om de har stått i kö länge.

”... jag har haft tre stycken som minst och jag har väl haft sex, sju som mest, men sen har vi ju haft en tonårsgrupp där det var sexton som fullgjorde gruppen. Så att det har sett olika ut”. Intervjuperson 4.

Gruppleddarna för barnprogrammet beskriver att de inte har någon uppföljning efter den femtonde och sista gruppträffen. Men ibland kan det hända att de får en återkoppling ifrån föräldrarna som talar om för gruppleddarna hur det nu fungerar i familjen. Eftersom verksamheten inte för några journaler över deltagarna då det är helt anonymt att gå där kan gruppleddarna inte göra någon återkoppling enligt dem själva. I tonårsprogrammet finns ingen återkoppling per automatik men om ungdomarna gärna vill ha en återträff ordnar gruppleddarna detta. Sedan efter ett par månader så hör de av sig till ungdomarna och frågar om de fortfarande är intresserade av en återträff och om de fortfarande är det så bokar de in ett datum. Både barn och tonårsprogrammet har utvärderingsformulär som barnen och tonåringarna fyller i efter avslutat program.

”För ofta kommer ju den här tanken på återträff i slutet av programmet och då är det lite såhär sentimentalt och många är lite såhär, lite bekymrade över att gruppen kommer att avslutas och så. Då kanske det kan vara några som säger att jag vill att vi ska träffas igen. Sen vet inte jag om den känslan är lika stark efter ett par månader”. Intervjuperson 4.

10.1.7 Frivillighet eller tvång att delta?

En av gruppleddarna talar om att de vuxna i familjen uppmärksammar att stödgruppsverksamheten finns genom att de blir rekommenderade dit genom till exempel socialförvaltningen där myndighetspersonerna kan påpeka för föräldrarna att de tycker att deras son eller dotter skulle behöva gå i grupp. En annan av intervjupersonerna säger att det finns barn som själva berättar att de har blivit tvingade att gå i Vändpunkten av deras föräldrar. Många barn vet inte alls varför de ska gå i barnprogrammet och inte förrän gruppleddarna ber deras föräldrar att förklara det för dem förstår de.

När det gäller tonåringarna kan de själva ta ansvar och bestämma sig för att de vill göra någonting åt deras situation och därför söker de sig själva till Vändpunkten. De kan också bli rekommenderade av till exempel socialsekreterare, prisma, ungdomsmottagningen och skolkuratorer att medverka i Vändpunktens tonårsprogram.

”De gillar det här med frivillighet och det kan ju en del av dem här små också tycka så att det inte blir något tvång. De ska göra det för deras skull och inte för att mamma eller pappa ska bli nykter eller drogfri och vill dem inte då ska de inte gå i grupp för då är det inte närvarande”. Intervjuperson 1.

10.2 Resultat av utvärderingsformulären

10.2.1 Gemenskap i utanförskap

De ungdomar som svarat på utvärderingsformuläret har angivit att de genom tonårsprogrammet har blivit hjälpta på olika sätt, kommit till insikt om olika saker och börjat fundera mera över sin situation. Några av tonåringarna skriver också att de fått ökad förståelse för missbrukets effekter, ett annat tänkande och även fått en djupare kunskap om missbruket på ett annat sätt än tidigare. Det har även framkommit att tonåringarna nu har fått lära sig hur de ska hantera svårigheter och problem som till exempel när mamman har druckit. Någon annan av ungdomarna hade redan innan han/hon började Vändpunktens program påbörjat en förändring av sig själv. Genom Vändpunkten fick ungdomen hjälp med att genomföra denna förändring. En del av ungdomarna som har medverkat i programmet beskriver i formuläret att de genom sitt deltagande kommit till insikten att de egentligen har det ganska bra och att de har ett bra liv. Någon annan pratar om att de har insett bakgrunden till problemet och börjat inse var problemet i verkligheten ligger. Känslan av att ha förbättrat sitt självförtroende genom Vändpunktens stödgrupp nämns av en av deltagarna. En positiv erfarenhet som beskrivs på ett av formulären är insikten om att ha fått bättre självinsikt och kunna titta på sig själv med andra ögon och därmed fått modet att erkänna sina svaga sidor för sig själv. Insikten om att det är okej att vara annorlunda och att alla familjer faktiskt är okej har framkommit av ungdomarna. Att inte kunna förändra den missbrukande personen är en känsla som

uttrycks av en av ungdomarna och som denna har fått med sig genom Vändpunktens tonårsprogram.

”Att veta att det inte bara är jag som har sån här familj”. Tonåring.

”Vet mer nu än innan. Jag har också jobbat med mitt självförtroende”. Tonåring.

10.2.2 Att våga tala om problemet

Några av ungdomarna beskriver att de nu vågar visa och uttrycka sina känslor istället för att dölja dem. En av tonåringarna berättar att den aldrig haft särskilt svårt för att uttrycka sina känslor och upplever att hon/han alltid varit bra på att visa sina känslor öppet för andra. Känslan av att inte kunna uttrycka och hantera sina känslor framställs som svår av vissa ungdomar. I utvärderingsformuläret redogör en av ungdomarna för att den alltid haft lätt för att uttrycka sig medan en annan anger uppfattningen om att våga berätta mer nu än tidigare. En del av ungdomarna anger att det som har varit jobbigt med programmet var när de delade med sig av sina tankar och erfarenheter till andra och behövde bearbeta detta. Flera av barnen tycker att det har varit bra att prata om sin situation och sätta ord på sina känslor, de har fått lättare för att uttrycka sig och dela med sig av sina erfarenheter till andra. Insikten om att det är viktigt att kunna öppna sig och prata med andra även om detta är något deltagarna inte tycker om att göra, har framkommit i formulären.

”Jag vågar visa vad jag känner och inte alltid dölja det”. Tonåring.

Vissa av tonåringarna uttrycker att de har lärt sig mycket genom att prata med andra ungdomar under gruppträffarna och därmed fått en ökad kunskap. Några av deltagarna i tonårsprogrammet beskriver att de genom sin egen medverkan fått en ökad öppenhet och känslan av att kunna vara mera öppen har infunnit sig hos dessa ungdomar. Deltagarna uttrycker att de har vågat berätta, de känner att det har varit värdefullt att prata om allt i gruppen med de andra barnen och ungdomarna. Däremot uttrycker sig någon av ungdomarna i utvärderingsformulären att han/hon tycker att det har varit jobbigt att berätta om sin familjesituation för övriga ungdomar i gruppen.

Vissa av ungdomarna anger att det som har varit jobbigt under träffarna har varit att prata inför alla och ta upp gamla minnen för de andra deltagarna.

”Jag hade redan påbörjat en förändring av mig själv. Vändpunkten hjälpte mig att genomföra och backa på mig denna förändring”. Tonåring.

”Kan prata om allt”. Tonåring.

10.2.3 Att få nya kunskaper och lärdomar

En av deltagarna beskriver att han/hon genom Vändpunktens program har uppnått en positiv kunskapssyn på tonårsprogrammet som helhet, detta genom att personen har fått värdefulla och bra redskap genom gruppträffarna. Många av barnen och ungdomarna som besvarat utvärderingsformuläret har uttryckt en känsla av att allting i programmet har varit bra och att de känner sig nöjda med alla grupp tillfällen de har medverkat vid, samt programmets struktur som helhet. Det beskrivs en uppfattning av att gruppkonstellationen har fungerat bra och att gruppledarna har varit duktiga. Några av personerna uttrycker att de har förändrats en hel del som individer genom Vändpunktens program och en av dem skriver att den har blivit gladare. En ökad kunskap och insikt om alkoholen och dess effekter är något som de flesta av ungdomarna beskriver medan en annan redogör för att den visste en del sedan innan om alkohol och har inte fått några förnyade kunskaper om det.

”Under dessa 15 träffar har jag haft både roligt och lärt mig saker och det tycker jag är värdefullt och bra”. Tonåring.

Andra lärdomar några av ungdomarna fått med sig är att det är helt okej att visa upp sina känslor för andra människor och även att alla känslor är okej och ingen känsla ska behövas kännas fel att visa. Vikten av att tänka på sig själv och inte bara på andra och att jag själv som person är viktig och betydelsefull är något som ungdomarna har kommit till insikt om. Känslan av att inte behöva ta på sig skuld för föräldrarnas missbruk är en lärdom som beskrivs i utvärderingsformuläret av en av tonåringarna.

”Har lärt mig att alla känslor är okej”. Tonåring.

10.2.4 Att uppleva samhörighet och gemenskap med andra

Värdet av att prata med andra, träffa nya personer och kunna prata ut upplevs som viktigt av några av tonåringarna. Att få dela med sig och utbyta erfarenheter är något som upplevs som värdefullt av en annan deltagare. Någon av tonåringarna berättar att synen på sig själv har förändrats en aning och att känslan av att finnas till har infunnit sig och insikten om rätten att existera. Andra tankar som uttrycks av en av deltagarna är han/hon nu har börjat värdesätta sin egen familj och omgivning mera.

”Lite grann, jag tycker att jag förtjänar att leva i alla fall”. Tonåring.

Ett fåtal barn beskriver att en känsla av samhörighet och en känsla av att inte vara ensam har infunnit sig hos dem genom deras deltagande i barnprogrammet. Några av barnen har kommit till insikt om att det finns andra barn som befinner sig i samma situation och delar liknande erfarenheter som de själva. Vissa av tonåringarna i tonårsprogrammet har även de insett att det faktiskt finns andra ungdomar med ungefär samma erfarenheter från hemmiljön som de själva har. Känslorna som tonåringarna fick genom sin medverkan i Vändpunkten Kristianstad var att de nu känner sig mindre ensamma genom att de har fått träffa likasinnade ungdomar. Flertalet av tonåringarna skriver att gemenskapen i gruppen har varit viktig för dem. Känslorna som ungdomarna har fått genom samhörigheten med gruppdeltagarna är till exempel känslan av att ha blivit förstådd och lyssnad på av andra, samt att gruppdeltagarna har upplevt det som lärorikt att lyssna på de övriga deltagarna.

”Jag har varit med om en ärlig och sann gemenskap för första gången i mitt liv”. Tonåring.

10.2.5 Att veta vad man vill och vem man är

Tonåringarnas deltagande i tonårsprogrammet har gjort att några av dem har skrivit i utvärderingsformulären att de aldrig ska börja dricka alkohol eller ta droger. Känslan av att veta vad man vill och vara bestämd har infunnit sig hos en del av ungdomarna i och med närvaron vid grupptillfällena. Denna känsla har han/hon kommit till insikt om genom att en av föräldrarna missbrukar.

”Jag har aldrig velat dricka eller droga. På grund av det med min förälder och det har jag inte ändrat på heller”. Tonåring.

Accepterandet av situationen i hemmiljön är något som beskrivs i utvärderingsformuläret av en av ungdomarna. Personen har även accepterat och insett att den inte bara är ett ”alkisbarn”. Känslan av att vara någon och inse att han/hon har en egen identitet har infunnit sig hos ungdomen genom sitt deltagande i tonårsprogrammet. Enligt ett utvärderingsformulär som ett barn skrivit efter avslutat program har en stor utveckling skett hos denna individ. Utvecklingen som beskrevs var möjligheten till att nu kunna få en egen individuell identitet istället för att försöka vara någon annan och inta en roll utefter situationen. Känslan av att vara någon och få vetskap om att just jag faktiskt är viktig upplevdes som stor hos detta barn. Identitetskänslan av att personen kan vara sig själv och inte behöver anpassa sig efter andra i omgivningen beskrevs som betydelsefull kunskap barnet fått. Genom detta har denna person även skrivit att hon/har har fått bättre självkänsla.

”Faktum är att jag accepterar det mer och inser att jag inte är ett så kallat ”alkisbarn”. Tonåring.

11. Diskussion och reflektion

11.1 Resultatdiskussion

Resultatet vi fick fram av de utvärderingsformulär tonåringarna skrivit var att de upplevde att de hade blivit hjälpta av att gå Vändpunkten Kristianstad, de hade då insett olika saker och börjat tänka över sin situation mera. De uppgav även att Vändpunkten Kristianstad gett dem en positiv syn på tonårsprogrammet samt gett dem värdefulla och bra redskap i livet. Ett annat viktigt tema ungdomarna tagit upp är känslan av att allt i programmet varit bra, strukturen och även alla gruppstillfällena har också det varit bra enligt det resultat vi kommit fram till i vår undersökning. Olika tankar som förekom i formuläret från ungdomarna var att de nu hade fått bättre självförtroende, insett bakgrunden till problemet, förstått att det inte är fel att vara annorlunda och att alla familjekonstellationer är okej. Lindstein uppger i sin undersökning som presenteras i hans bok *Vändpunkten - ur barnens och ungdomarnas perspektiv* (2001) att nittiofem procent av de 274 barn och ungdomar som deltagit i Ersta Vändpunktens verksamhet tyckte att programmet hade varit ”bra” eller ”mycket bra”. I Lindsteins undersökning framkom det även att deltagarna i Vändpunkten hade fått ett ökat självförtroende och en ökad bekräftelse från de övriga gruppdeltagarna (Lindstein, 2001).

Gruppledarna och barnen/tonåringarna uttrycker att de har utvecklats i positiv riktning genom barn och tonårsprogrammet. Båda parter uppger också att denna utveckling har skett genom att våga öppna sig för gruppen och där berätta om missbruket i familjen. Känslan av en ökad öppenhet upplevs ha infunnit sig när de nu vågat öppna sig för gruppen och kommunicera med de andra deltagarna och där kunna prata om allt och vissa beskriver att de nu bättre kan ge uttryck åt sina känslor. Det framkommer att ungdomarna har satt ett stort värde på gemenskapen i gruppen under den tiden de har gått där, de har ansett att det har varit värdefullt att lyssna på andra samt att bli lyssnad på. Vissa av barnen och ungdomarna kan även må sämre av att uttrycka sina känslor och prata om ämnen de tidigare aldrig tagit upp, eftersom de då blir tvingade till att inse hur situationen egentligen ser ut. I Lindsteins bok ”Vändpunkten – ur barnens och ungdo-

perspektiv” (2001) redogör han i sin studie att barnen och ungdomarna genom deras medverkan i Ersta Vändpunkten i Stockholm lärt sig att ge uttryck åt sina känslor samt fått en ökad bekräftelse från gruppdeltagarna.

Ett annat resultat som framkommit från några av ungdomarna och barnen är en utveckling mot insikten om en egen identitet och att de inte behöver inta någon roll eller vara någon annan än sig själv. Vetskapen om att vara någon och få insikten om att just jag är viktig är något som tydligt framkommer från formulären, på grund av detta beskriver vissa att de har fått en bättre självkänsla. En viktig insikt som har framkommit av utvärderingsformulären är att en av ungdomarna kommit till insikt om att han/hon inte längre enbart är ett ”alkisbarn”. Vi anser att detta är en väldigt stor och viktig utveckling som deltagarna kommit fram till genom sitt deltagande i Vändpunkten Kristianstad och vi tror att detta är en betydelsefull grund till att de ska kunna fortsätta utvecklas i positiv riktning även i framtiden. Det är viktigt att varje individ vet att den är viktig, värdefull och förtjänar att ha ett bra liv. Dessa barn och ungdomar ska inte behöva känna att deras identitet är ”barnet till missbrukaren” och att omgivningen förknippar de med denna titel. Enligt Erikssons utvecklingsteori ska barnen i lekåldern utveckla en egen personlig identitet samt även en individuell roll (Jerlang, 1988). Vid en negativ utveckling i detta stadium kan barnet uppleva skuldkänslor och en känsla av att vara oduglig kan infinna sig, konsekvenserna av detta kan då bli att initiativförmågan minskar och barnet kan bli mer passivt (Jerlang, 1988; Hwang & Nilsson, 2003). Om krisen sedan så småningom löses på ett bra sätt gör detta att barnet kan gå vidare till nästa stadium med en större mognad och en ökad självkännetdom (Jerlang, 1988).

Konsekvenserna av föräldrarnas missbruk för barnen och ungdomarna kan enligt gruppledarna bli att de blir överaktiva, upplever oro, känner en ledsamhet och kan utveckla psykiska problem. En del av ungdomarna i utvärderingsformuläret beskriver att de tidigare varit mer ledsna och nedstämda men att de genom att ha gått Vändpunkten Kristianstads program har blivit gladare. Enligt Rydelius (1981) uppföljningsstudie menar även han på att konsekvenserna för barnen av att föräldern/föräldrarna missbrukar kan bli att de till exempel utvecklar en fysisk överaktivitet, depression, ångest och visar upp ett olydigt och envist beteende för omvärlden. Ingvar Nylander (1960) har kommit fram till liknande resultat i hans monografi ”Children of Alcoholic Fathers”. Resultatet i hans undersökning uppvisar bland annat att barn som har växt upp med en alkoholiserad far i

högre grad visade upp psykiska symptom såväl som kroppsliga och även att de hade svårigheter att anpassa sig till den sociala omgivningen (Ibid). Utifrån vad vi har kunnat få fram från vårt resultat verkar Vändpunkten Kristianstad vara en stödgruppsverksamhet som fungerar bra för de barn och ungdomar som deltar, även gruppledarna har framfört att de har sett att deltagarna utvecklats i positiv riktning genom programmen.

12. Egna reflektioner

Orsaken till att det är svårt att rekrytera till tonårsprogrammet antar vi grundar sig i att ungdomarna skäms över sin situation och att de helst inte vill att någon i omgivningen ska veta om hur de har det. Vi menar att detta kan vara en av de grundläggande orsakerna till att de inte söker sig till Vändpunktens verksamhet. En fråga vi ställer oss är om de vuxna som går i vuxenprogrammet inte har några barn då kön in till detta program alltid är lång och grupperna alltid är fulla. Om dessa har barn tycker vi att de vuxna i så fall borde vilja att deras barn också får samma hjälp som de själva samt en möjlighet till att träffa andra gruppdeltagare och där dela med sig av sina personliga erfarenheter. Vi vet inte riktigt vad det kan bero på att det är svårare att rekrytera till barnprogrammet men vi tror att det kan bero på att de som går i vuxengruppen inte har några barn eller att de har barn men inser inte att deras egna barn behöver hjälp.

När det gäller tonåringarna och deras frivillighet att medverka i tonårsprogrammet tycker vi att frivilligheten är större för dem än för de yngre barnen, detta i och med att de själva har en möjlighet till att välja om de vill gå till gruppen eller inte. Frivilligheten hos barnen antar vi däremot är begränsad eftersom de är mer beroende av sina föräldrar och föräldrarnas vilja än vad ungdomarna är. Gruppledaren uttrycker att det finns de barn som har sagt till henne/honom att de har blivit tvingade av sina föräldrar att gå i Vändpunktens program. Om det är så att det förekommer ett visst tvång från föräldrarnas sida tror vi ändå att detta kan vara det bästa för barnet trots allt då alla föräldrar enligt oss förmodligen vill sina barn det bästa. Vi har en fundering kring om barnen överhuvudtaget hade börjat i barnprogrammet om inte föräldrarna hade "tvingat" dem dit. Då hade de förmodligen aldrig fått tillfälle till att träffa andra barn som har liknande upplevelser och erfarenheter som de själva har. De hade då inte heller fått med sig den kunskap, de redskap och den insikt de förhoppningsvis får av att medverka i Vändpunktens Kristianstads stödgruppsverksamhet.

Vi ställer oss frågande till att gruppledarna enbart låter gruppen komma med svar när barnen eller ungdomarna har frågor. I vissa fall anser vi att gruppledarna nog kan komma med bättre råd och ge en annan information än vad barnen och ungdomarna själva

kan göra till varandra. Om barnen och ungdomarna inte ger korrekta eller tillräckligt utförliga svar när de diskuterar tillsammans anser vi att gruppleddaren bör gå in och ta över diskussionen och ge kompletterande information och konkreta råd till gruppdeltagarna. Samtidigt kan vi se att det förmodligen är utvecklande för dessa individer att gemensamt få samtala i gruppen och dela tankar, information och utbyta erfarenheter med varandra och detta anser vi är viktigt. Vi tror att det bästa hade varit om gruppleddaren hade varit lite mer delaktig om han/hon märker att det behövs.

En annan tanke vi har är att det är möjligt att barnen/tonåringarna genom träffarna får en ännu större insikt i hur allvarlig och hemsk deras hemsituation egentligen är. Om de då inte har någon annan att prata med om detta så tror vi att de kan komma att må väldigt dåligt och ur detta kan det följa olika konsekvenser såsom depression och självskadebeteende. Vi anser att det hade kunnat vara bra för barnen och ungdomarna att ha enskilda samtal med gruppleddarna om sådana ämnen som de själva tar upp under grupptillfällena och som de själva och gruppleddarna anser är viktigt att följa upp och prata mera kring.

Insikten barnen och ungdomarna får om att de inte är ensamma gör att de förstår att det är andra som precis som de själva har föräldrar som missbrukar. Vi tror att lättnaden blir stor över att få veta detta, och att ett lugn infinner sig hos dem av denna vetskap. När de kommer till stödgruppen och ser att det finns andra barn och ungdomar som är där av liknande orsaker som de själva börjar de nog fundera kring att de inte är ensamma och att det finns hjälp och stöd att få. Ungdomarna och barnen tror vi kan känna en aggressivitet och ilska över situationen, de kanske blir arga på sig själva för att de tror att det är deras fel att föräldrarna missbrukar och att de hade kunnat göra något annorlunda för att förändra situationen. Deltagarna kanske börjar ifrågasätta vad de har gjort för att förtjäna det här och en känsla av att vara onormal förmodar vi kan infinna sig. När de sedan kommer till grupperna antar vi att känslan av skuld kan minska och att de blir mindre arga då de förstår att de inte kan förändra den missbrukande föräldern utan bara kan ta ansvar för sitt eget liv och inte någon annans.

Vi funderar kring om hur länge barnens och ungdomarnas ”utveckling” verkligen håller i sig. Om det endast är en utveckling under grupptillfällena? Märker föräldrarna överhuvudtaget att det har skett någon slags utveckling? Eller återgår barnet och ungdomen bara till sin ursprungliga roll som att vara den duktiga och ansvarsfulla som tar hand om

till exempel hushållet. Om utvecklingen går tillbaka när dem inte längre är i gruppen så tror vi att barnet och ungdomen kan må ännu sämre psykiskt än det gjorde innan gruppen startade. När det gäller gruppinsatser för barn och ungdomar görs det sällan uppföljningar på längre sikt. Lindstein gjorde en uppföljningsstudie 3-4 år efter att den första studien var gjord om barn och ungdomar som deltagit i Vändpunktens verksamhet där det framkom att det ökade självförtroende fortfarande bestod (Lindstein, 2001).

Verksamheten har ingen uppföljning efter den sista gruppträffen. Det vi ställer oss frågande till är hur de kan ange att programmen är pedagogiska med terapeutiska effekter om de inte har någon uppföljning? Vi själva tycker att det är bra att de inte har någon uppföljning och kan inte riktigt se vad själva poängen i så fall skulle vara med att ha en uppföljning för barnen och tonåringarna. Om de skulle haft uppföljning ställer vi oss en aning frågande inför vems skull det i så fall skulle vara bra för. Är det endast för gruppledarnas skull och för att de ska få bekräftelse på att de har gjort ett bra arbete och att allting nu fungerar bättre i hemmet tack vare att de gått Vändpunktens program och för att de själva ska känna sig stärkta som gruppledare? Eller är det för barnen och ungdomarna skull? Om det då skulle förhålla sig på detta sätt att de hade haft en uppföljning ett par månader efter avslutad grupp endast för att gruppledaren skulle få veta hur det gått för barnen efter avslutat program tycker vi att detta inte hade varit rätt mot de enskilda gruppdeltagarna. Vi tror inte att det hade gett ungdomarna och barnen någonting att gå till ett möte med syftet att berätta för gruppledaren om det har skett någon förändring när det gäller missbruket eller inte och om det nu fungerar bättre i hemmiljön. Om ändamålet med uppföljningen är en utvärdering av programmets upplägg tycker vi att de utvärderingsformulär deltagarna fyller i efter avslutat program skulle kunna fungera som någon slags uppföljning av verksamheten. Däremot kan vi tycka att en uppföljning bör ske om gruppdeltagarna själva begär det, detta eftersom det då är på deras villkor och att de då kanske på ett annat sätt kan känna att de är där för deras egen skull och inte för någon annans.

Det vi har lärt oss under denna process är att vi har fått en ökad kunskap om hur det är att växa upp med en förälder/föräldrar som missbrukar, vi har även fått en djupare insikt i vilka konsekvenserna blir för barnen och ungdomarna och hur dessa påverkar de senare i livet. Genom detta arbete har vi även genom intervjuer fått en inblick i hur gruppledarna uppfattar att barnen och ungdomarna har utvecklats genom gruppprocessens gång.

Samt även hur barnen och ungdomarna har sett på sin egen utveckling under program-
mets gång, detta fick vi reda på genom att analysera de utvärderingsformulär som de
fyllde i efter avslutat program. Vi har även fått en ökad förståelse för hur viktig en
gruppledare egentligen är för deltagarna i en stödgrupp.

13. Referenslista

13.1 Litteratur

Ahrne, Göran och Svensson, Peter. (2011). ”Kvalitativa metoder i samhällsvetenskapen”. I Ahrne Göran och Svensson Peter, (red.): *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber AB.

Alkoholpolitiska kommissionen (1994). *Vård av alkoholmissbrukare. Delbetänkande*. (Statens offentliga utredningar 1994:27) Stockholm: Fritzes

Andersen, Heine (red.) (1994). *Vetenskapsteori och metodlära: introduktion*. Lund: Studentlitteratur

Andershed H & Andershed A-K. (2005). *Normbrytande beteende i barndomen. Vad säger forskningen?* IMS, SiS. Stockholm. Gothia.

Antonovsky, Aaron. (1991). *Hälsans mysterium*. Stockholm: Natur och kultur

Bryman, Alan. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber AB.

CAN (2009). *Drogutvecklingen i Sverige (2009)*. CAN rapportserie 117. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.

Cohen, Elsie (1997). *Barn och alkohol*. Malmö: Sober Förlags AB.

Folkhälsoinstitutet (1997). *Förebyggande folkhälsoarbete med barn i familjer med missbruk: konferensdokumentation 14-15 oktober*. Stockholm: Folkhälsoinstitutet.

Forinder, Ulla, Hagborg, Elisabeth (2008). Introduktion ur Forinder, Ulla, Hagborg, Elisabeth (red) *Stödgrupper för barn och ungdomar*. Lund: Studentlitteratur.

Frisén, Ann och Hwang, Philip (Red), (2006). *Ungdomar och Identitet*. Stockholm: Natur och Kultur.

Gonzalez-Marin, E. (1988). *Repercusion psicopatologica del alcoholismo paterno en los hijos [psychopathology consequences of parental alcoholism on children]*. *Drogodependencia*, 13, 307-312.

Hagborg, Elisabeth & Ribbing, Sofie (2009). *Vara vettig vuxen*. 2. uppl. Stockholm: Gothia

Hansen, Frid (2009). *Metoder i familieorienteret alkoholbehandling – om at inddrage partner og børn*. Köpenhamn: Sundhedsstyrelsen.

Helmersson Bergmark, Karin (1995). *Anonyma alkoholister i Sverige*. Stockholm: Sociologiska institutionen, Stockholms universitet.

Hwang, Philip & Nilsson, Björn. (2003). *Utvecklingspsykologi*. Stockholm: Natur och kultur.

Jerlang, Espen (1988). Erik Homburger Eriksons psykoanalytiska teori, I Jerlang, Espen, Egeberg, Sonja, Halse, John, Jonassen, Ann Joy, Ringstedt, Suzanne & Wedel-Brandt, Birte. *Utvecklingspsykologiska teorier*. Stockholm: Liber AB.

Jerlang, Espen (red) (1999). *Utvecklingspsykologiska teorier*. Almqvist och Wiksell förlag.

Karlsson, Magnus (2006). *Självhjälpsgrupper. Teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur.

Killén, Kari (1999). *Svikna barn: om bristande omsorg och vårt ansvar för de utsatta barnen*. 2., [rev.] uppl. Stockholm: Wahlström & Widstrand

Kvale, Steinar, (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun - att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur.

Lagerberg, Dagmar & Sundelin, Claes (2000). *Risk och prognos i socialt arbete med barn: forskningsmetoder och resultat*. Stockholm: Gothia.

Lindstein, Thomas (1995). *Vändpunkten. Att arbeta med barn till alkoholister*. Stockholm: Förlagshuset Gothia AB.

Lindstein, Thomas (2001). *Vändpunkten. Ur barnens och ungdomarnas perspektiv*. Stockholm: Förlagshuset Gothia AB.

Lindstein, Thomas (1997). *Unga vid Vändpunkten. Att arbeta med ungdomar vars föräldrar missbrukar*. Stockholm: Förlagshuset Gothia AB.

Lindstein, Thomas (2008). Stödgruppsverksamhet för utsatta barn- ett nytt inslag i förebyggande socialt arbete ur Forinder, Ulla, Hagborg, Elisabeth red. *Stödgrupper för barn och ungdomar*. Studentlitteratur.

Lundman Berit, Hällgren Graneheim Ulla. (2008). "Kvalitativ innehållsanalys". I Granskär Monica, Höglund- Nielsen Birgitta (red) . *Tillämpad kvalitativ forskning inom hälso- och sjukvård*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur.

Missbruksutredningen (2010). *Bättre vård och stöd för individen. Om ansvar och tvång i den svenska missbruks- och beroendevården. En diskussionspromemoria från Missbruksutredningen* (S 2008:04). Stockholm: Statens offentliga utredningar.

Neurén, Lotta (2011). "I skuggan av missbruket" Kyrkans tidning nr 9, 1-5 Lunds stift.

Nilsson, Inger. (2011). "Inte ens de synliga barnen nås". Alkohol & Narkotika Nr1/2011.

Olsson Börje, Adamsson Wahren Caroline och Byqvist Siv (2001). *Det tunga narkotikamissbrukets omfattning i Sverige 1998*. MAX-projektet, delrapport 3. Rapportserie nr 61. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.

Patel Runa och Davidsson Bo. (1994). *Forskningsmetodikens grunder*. Studentlitteratur.

Runquist, Weddig (1997). *Det började med en annons. Ersta Vändpunktens arbete med anhöriga till alkoholister*. Stockholm: Ersta Diakonisällskap.

Runquist, Weddig (1998). *Små och vuxna barn till alkoholister: deras livssituation och vägen till ett nytt liv*. Stockholm: Alfgruppen.

Rydellius, Per- Anders (1981). *Barn till alkoholiserade fäder: social anpassning och hälsotillstånd under 20 år*. Stockholm: Liber Förlag.

Skerving, Annemi (2005). *Att synliggöra de osynliga barnen. Om barn till psykiskt sjuka föräldrar*. Stockholm: Gothia.

Socialstyrelsen (2007). *Nationella riktlinjer för missbruks- och beroendevård. Vägledning för socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens verksamhet för personer med missbruks- och beroendeproblem*. Lindesberg: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (1999). *Barn till psykiskt sjuka föräldrar*. Stockholm: Socialstyrelsen.

SOU 1994:29. "Barn Föräldrar Alkohol". Göteborg: Graphic Systems AB.

SOU 2005:82. *Personer med tungt missbruk: stimulans till bättre vård och behandling. betänkande/ av Utredningen om en vårdöverenskommelse om missbrukarvården*. Stockholm: Fritzes.

SOS-rapport 1993:18. *Barn till alkoholmissbrukare*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Statistiska centralbyrån (2007). *Barn och deras familjer 2006*. Stockholm: Statistiska centralbyrån.

Svensson, Peter och Ahrne, Göran. (2011). "Att designa ett kvalitativt forskningsprojekt". I Ahrne Göran och Svensson Peter (red.): *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber AB.

Werner E, Emmy och L. Johnson, Jeanette (2004). "The Role of Caring Adults in the Lives of Children of Alcoholics" Vol. 39, No. 5, pp. 699, 700, 701, 705.

Wikander Birgitta (1988). *Utveckling hela livet*. Hagmans: Stockholm.

13.2 Elektroniska källor

Allpsych online. The virtual psychology classroom (2004) *Psychiatric disorders. Diagnostic and statistical manual of mental disorders, fourth edition (DSM-IV)*. [Tillgänglig: <http://allpsych.com/disorders/dsm.html>. Uppdaterat: 2004-05-15. Hämtat: 2011-04-20].

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (2010) *Hur farlig är alkoholen*. [Tillgänglig: <http://www.can.se/sa/node.asp?node=1497>. Publicerat: 2010- 04. Hämtat: 2011- 03- 15].

Ersta Vändpunkten (2010) *Ersta Vändpunkten / Barn- och föräldraprogram*. [Tillgänglig: http://www.barngruppstudien.se/_content/barn_och_f%C3%B6r%C3%A4ldraprogram_20100317.pdf. Uppdaterat: 2010- 03- 17. Hämtat: 2011- 04- 15].

Ersta Diakoni (2011a) *Barnprogram*. [Tillgänglig: <http://www.erstadiakoni.se/page.aspx?pid=635>. Uppdaterat: 2011- 03- 22. Hämtat: 2011- 04- 15].

Ersta Diakoni (2011b) *Tonårsprogram, 13-16 år*. [Tillgänglig: <http://www.erstadiakoni.se/page.aspx?pid=637>. Uppdaterat: 2011-03-22. Hämtat: 2011- 04- 22].

Ersta Diakoni (2011c) *Utbildning*. [Tillgänglig: <http://www.erstadiakoni.se/Page605.aspx>. Uppdaterat: 2011- 03- 22. Hämtat: 2011- 04- 24.

Ersta Vändpunkten (2006) *Gruppledarseminarium. För personer verksamma inom socialt arbete och vård*. [Tillgänglig: <http://www.erstadiakoni.se/file.aspx?id=500>. Publicerat 2006- 08- 10. Hämtat 2011- 04- 24.

FASS (2011) *Beroendetillstånd*. [Tillgänglig: <http://www.fass.se/LIF/lakarbok/artikel.jsp?articleID=4242>. Publicerat: 2010-06-29. Hämtat: 2011-04-29].

Färgelanda kommun(2011) *AUDIT/DUDIT (Screeninginstrument)*. [Tillgänglig: <http://www.fargelanda.se/page/27579/auditduditscreeninginstrument.htm>. Uppdaterat 2011-05-25. Hämtat: 2011-04-08].

IOGT-NTO (2011) *IOGT-NTO:s juniorförbund*. [Tillgänglig: <http://www.iogt.se/Distriktssajter/Startsida-Goteborg/Om-oss/JUNIS/>. Uppdaterat 2009-05-10. Hämtat: 2011-04-08].

Kristianstad kommun (2010) *Vändpunkten Kristianstad. Är du närstående till någon som dricker eller använder droger?* [Tillgänglig: <http://www.kristianstad.se/Kristianstads-kommun/Stod-Radgivning/Hjalp-for-dig-som-ungdom-eller-foralder/Missbrukar-nagon-i-din-narhet/>. Publicerat 2004- 11- 18. Hämtat 2011-03-10].

Kristianstadsbladet (2011) *Hoppgivare som sätter ord på skammen*. [Tillgänglig: <http://www.kristianstadsbladet.se/familj/article1411445/Hoppgivare-som-satter-ord-pa-skammen.html>. Publicerat 2011- 03- 15. Hämtat 2011- 04- 05].

Kristianstad kommun (2010) *Är du närstående till någon som dricker eller använder droger?* [Tillgänglig: <http://www.kristianstad.se/Kristianstads-kommun/Stod-Radgivning/Hjalp-for-dig-som-ungdom-eller-foralder/Missbrukar-nagon-i-din-narhet/>]. Publicerat: 2004-11-18. Hämtat: 2011-03-10].

Socialstyrelsen (2007) *Nationella riktlinjer för missbruks- och beroendevård*. [Tillgänglig: http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/8933/2007-102-1_20071021_rev.pdf]. Publicerat: 2007-01]. Hämtat: 2011-04-29].

Statens Folkhälsoinstitut (2009a) *Barn i familjer med alkohol – och narkotikaproblem – omfattning och analys*. [Tillgänglig: <http://www.fhi.se/Handbocker/Uppslagsverk-barn-och-unga/Barn-i-familjer-med-alkohol--och-narkotikaproblem--omfattning-och-analys/>]. Uppdaterat: 2009-03-27. Hämtat: 2011-02-24].

Statens folkhälsoinstitut (2009b) *Inventering av insatser för barn och unga i missbruksmiljö*. [Tillgänglig: <http://www.fhi.se/Om-oss/Uppdrag-och-styrdokument/Regeringsuppdrag/Redovisade-uppdrag/Inventering-av-insatser-for-barn-och-unga-i-missbruksmiljo/>]. Uppdaterat: 2009-02-10. Hämtat: 2011-05-01].

Statens Folkhälsoinstitut (2011) *Riskbruk*. [Tillgänglig: <http://www.fhi.se/Vart-uppdrag/Alkohol-narkotika-dopning-och-tobak-ANDT/Alkohol1/Riskbruk/>]. Uppdaterat: 2011-03-30. Hämtat: 2011-03-20].

Unicef (2006) *Mänskliga rättigheter. Barnets rättigheter. En lättläst skrift om konventionen om barnets rättigheter*. [Tillgänglig: <http://www.unicef.se/assets/barnets-rattigheter-en-lattlastskrift.pdf>]. Publicerat: 2005-10. Hämtat: 2011-04-10].

World Health Organisation (2011) *Classification of Diseases*. [Tillgänglig: <http://www.who.int/classifications/icd/en/>]. Publicerat: 2011. Hämtat: 2011-04-15].

13.3 Muntliga källor

Emma Andersson, Samordnare på Vändpunkten Kristianstad, gruppleddare för barn och tonårsprogrammet 2011-05-19.

Jan-Ivar Olausson, socionom, socialsekreterare som arbetar med vuxna missbrukare i Göteborgs stad 2011-04-28.

Bilaga 1 Arbetsfördelningen

Vi kommer nu att redogöra för arbetsfördelningen i examensarbetet då vi är två författare. Båda av författarna har gemensamt diskuterat och kommit fram till ett ämne som studien ska handla om, vi har sedan arbetat fram syfte, frågeställningar, disposition och upplägget inför arbetets gång tillsammans. Större delen av examensarbetet har vi utarbetat gemensamt och då suttit på Högskolan Kristianstads bibliotek och i vår studentkorridor minst fem dagar i veckan, vi har då hjälpts åt att skriva texterna under de förekommande rubrikerna i arbetet. Vi har haft läsdagar då vi inte har träffats utan delat upp vissa rubriker i arbetet mellan oss på ett likvärdigt sätt för att genom detta underlätta arbetsbördan för oss båda. Trots att vi då inte har arbetat ihop har vi hjälpt varandra hitta relevanta texter och stöttat varandra i skrivandet. Efteråt har vi sedan skickat texterna till varandra via mailen för att vi ska kunna läsa varandras skrivna text och ge synpunkter och omdömen på den. Vi har efter genomläsningen träffats och kommenterat skrifterna för att sedan gemensamt kunna diskutera eventuella ändringar eller omformuleringar. Uppsatsens alla delar har vi sedan arbetat fram tillsammans utifrån detta. Med utgångspunkt i denna uppdelning menar vi på att ingen har gjort mer än den andra utan att uppdelningen av arbetet jämnat ut sig under processens gång och alltså varit likvärdig.

Bilaga 2 Informationsbrev gruppleddare

Vi är två högskolestuderande vid Högskolan Kristianstad som läser Socionomprogrammet och heter Amanda Olausson och Gina Persson. Vi är nu inne på vår sjätte termin och ska skriva ett examensarbete under vårterminen 2011. Vår uppsats kommer att bestå av att genom intervjuer empiriskt undersöka gruppleddarnas tankar och upplevelser kring barnens och ungdomarnas deltagande i Vändpunktens stödprogram och hur de ser på deras utveckling genom programmets gång. Syftet är också att sammanställa utvärderingsformulär ifrån barn och ungdomar som har deltagit i programmen. Intervjuerna kommer att ta cirka 45- 60 minuter. Du har blivit tillfrågad att medverka i denna studie för att du har genomgått en utbildning till gruppleddare och har kunskap och erfarenhet av att arbeta med barn och ungdomar i grupp som är närstående till en alkohol eller drogmissbrukare.

Ditt deltagande vid intervjun är helt frivilligt och du kan när som helst avbryta intervjun, avböja att svara på vissa frågor och avbryta din medverkan i undersökningen. Intervjun kommer med din tillåtelse att spelas in med hjälp av en bandspelare. Den inspelade intervjun kommer sedan att transkriberas i sin helhet till text, texten analyseras av oss och kommer att utgöra en del av vårt examensarbete. De uppgifter som framkommer vid intervjun kommer endast att användas för vårt forskningsändamål och ingenting annat. Resultatet kommer att redovisas så att du som gruppleddare inte kan identifieras genom namn, ålder, bostadsort och yrkesprofession. Dina personuppgifter kommer därmed behandlas konfidentiellt om detta är ditt önskemål. Under den tid intervjumaterialet bearbetas kommer det att förvaras oåtkomligt för obehöriga - därefter kommer det att arkiveras eller förstöras på ett säkert sätt.

Amanda Olausson

amanda.olaussonxxx@xxxx.xxx.se

xxxxxxxxxx

Gina Persson

gina.perssonxxx@xxxx.xxx.se

xxxxxxxxxx

Handledare: Ulla Zetterlind. Högskolan Kristianstad.

Bilaga 3 Samtycke till medverkan i studien

Frivillighet

Jag har tagit del av ovanstående skriftlig information och bekräftar härmed mitt deltagande i studien. Jag är medveten om att mitt deltagande i studien är frivilligt och att jag när som helst kan avbryta mitt deltagande utan att behöva motivera varför.

Ort och datum.....

Namnunderskrift.....

Jag går att nå på telefonnummer.....

Jag går att nå på mailadress.....

Bilaga 4 Intervjuguide gruppleddare

Hur kommer det sig att du är gruppleddare för dessa barn, skulle du kunna berätta lite om bakgrunden till detta för mig? Hur länge har du arbetat som gruppleddare med stödgrupper?

Har du utbildats vid Ersta i Stockholm eller någon annanstans? Vad tyckte du om utbildningens koncept som helhet? Vilka krav finns det för att jobba som gruppleddare? Krävs det högskoleutbildning?

Vilken problematik har barnen/ungdomarna som kommer till er? Vilken orsak är den vanligaste för att de ska söka sig till stödgruppen? Hur beskriver de sin hemsituation själva?

Vad anser du själv är bra/mindre bra med att arbeta utifrån Ersta Vändpunktens modell när det gäller stödgruppsverksamhet? Är det något du tycker saknas i metoden och som du skulle vilja lägga till? Arbetar ni helt efter denna modell? Har ni ändrat något i den?

Hur upplever du att det är att vara gruppleddare för barn/ungdomar som har växt upp med missbruk? Vad tycker du är svårt/mindre svårt när det gäller att leda grupper för barn och ungdomar i den här situationen? Passar det alla barn att bearbeta problemen i grupp?

Finns det problem som gör att barnen kan må bättre, sämre av att gå i stödgrupper?

Upplever du själv att barnen verkar må bättre/sämre av att delta i stödgruppen? På vilket sätt upplever du att de mår bättre/sämre av det? Ge exempel. Hur arbetar ni i grupperna sedan för att bearbeta barnens upplevelser och känslor kring att ha växt upp med en missbrukande förälder? Upplever du att barnet/ungdomen har lärt sig nya och bättre sätt att handskas med de problem som uppkommer genom sitt deltagande i stödgruppen?

På vilket sätt tror du Vändpunktens program har bidragit till att ungdomarna har utvecklats i grupperna? Hur kan du se att en utveckling har skett?

Vad tror du barnet/ungdomen tycker har varit värdefullt i programmet?

Hur många barn/ungdomar deltar i stödgrupper per termin? Är det många som slutar i stödgruppen efter att ha börjat? Antal? Vad tror du orsaken till detta kan vara?

Hur agerar ni ifall barnen/ungdomarna inte dyker upp vid gruppträffarna?

Hur ser rekryteringen av barnen ut och hur arbetar ni för att nå ut med information kring Vändpunktens verksamhet? Vad tycker du är bra/dåligt med detta? Har du några förslag på hur rekryteringen kan bli ännu bättre?

Vilka krav finns från föräldrarna/på föräldrarna? Hur fungerar samarbetet mellan föräldrarna, barnen och gruppledarna?

Har ni någon uppföljning på de barn/ungdomar som medverkat i Vändpunkten? Om ja- hur går den till? Om nej- Vad tror du själv är orsaken till att ni inte har någon uppföljning? Vad är din egen uppfattning om vikten att följa upp deltagarna efter avslutat program?